

Helka-Liisa Hentilä & Leena Joki-Korpela

LIIKUNTA OSAKSI YHDYSKUNTASUUNNITTELUA

PROJEKTIRAPORTTI

Oulun yliopisto
Arkkitehtuurin osasto
Yhdyskuntasuunnittelu

AO / YS C 99

ISSN 0358-030X

ISBN 951-42-7985-9

Tiivistelmä

Tämän hankkeen **taustalla** on vuosina 2003-2004 Oulun yliopistossa tehty opetusministeriön ja ympäristöministeriön yhteishankkeena tehty esiselvitys ”Liikunnan olosuhteet yhdyskuntasuunnittelussa” (luettavissa osoitteessa <http://www.webcgi.fi/ark/upload/files/liikunnanolosuhteet.pdf>). Esiselvityksessä kartoitettiin pääasiassa liikuntaväen ja kaavoittajien haastattelujen avulla liikunnan olosuhteiden huomiointia maankäytön suunnittelussa. Esiselvityksen tuloksista ilmeni, että maankäytön suunnitteluun osallistuvien tahojen suotuisia liikunnan olosuhteita koskevat tiedot olivat vaillinaisia. Esiselvityksen johtopäätöksenä oli, että liikunnan asemaa kaavoituksessa voitaisiin parantaa ennen kaikkea vaikutusten arvioinnin kautta.

Hankkeen **tavoitteena** oli kehittää sellaisia suosituksia ja välineitä, joiden avulla suotuisten liikunnan olosuhteiden tuottaminen voitaisiin nivoa osaksi maankäytön suunnittelua ja joita voitaisiin hyödyntää maankäytön suunnittelun ja siihen liittyvän arvioinnin eri vaiheissa kattaen lähtötietojen keruun, suunnittelun eri vaiheet sekä vuorovaikutuksen järjestämisen. Kehittämisen kohteina ovat olleet kaikki maankäytön suunnittelun tasot asemakaavoituksesta maakuntakaavoitukseen.

Hankkeen **menetelmät ja toteutus** perustuvat kirjallisuustutkimukseen, kaava-asiakirjojen tarkasteluun, maastossa tehtyihin inventointeihin sekä kaavoituksen ja liikunnan ammattilaisten kanssa käytyihin keskusteluihin. Kohdepaikkakuntina, joiden kaavahankkeiden yhteydessä menetelmiä kehitettiin ja kokeiltiin, olivat Espoo ja Iisalmi.

Työn **painopisteeksi** määrittyi suositusten laatiminen terveystieteen fyysisiä olosuhteita tukevan maankäytön suunnittelun tueksi. Suositukset koskevat liikunnan olosuhteenäkökulman kytkemistä kaavoitusprosessiin (luku 6) ja liikunnan olosuhteiden huomioon ottamista asema-, yleis- ja maakuntakaavoituksessa (luku 7). Tavoitteena oli antaa suunnittelijoille mahdollisimman kattavia suosituksia sekä maankäyttöratkaisusta että kaavaproessiin liittyvistä menettelyistä, jotka edistävät suotuisia liikunnan olosuhteita suunniteltaessa joko olemassa olevan alueen täydentämistä tai kokonaan uutta asuinalueutta tai kaupunginosaa. Näiden suositusten on tarkoitus toimia myös välineinä vaikutusten arviointia tehtäessä.

Hankkeen tulosten perusteella tärkeimmät liikunnan olosuhteiden luontiin liittyvät **kehittämistarpeet** ovat kuntien sisäisen tiedonkulun parantaminen, liikunnan olosuhteita koskevan konkreettisen mitoitustiedon saatavuus kaavoitusvaiheessa sekä maankäytön suunnittelun aikajänteen edellyttämä liikunnan olosuhtetarpeiden ennakointi.

Tiivistelmä
Sisällysluettelo
Alkusanat

1 Johdanto	5
1.1 Tausta	5
1.2 Ympäristön terveellisyys	5
1.3 Vaikutusten arviointi maankäytön suunnittelussa	5
2 Tavoitteet	7
3 Toteutus	8
4 Liikunnan olosuhteet osana kaavoitusta: menettelytavan testaus Iisalmen ja Espoon kaavoitushankkeiden yhteydessä	9
4.1 Iisalmi, maaseutukaupunki Ylä-Savossa	9
4.2 Toteutus Iisalmessa	9
4.3 Iisalmen tulokset ja kehittämishaasteet	10
4.4 Espoo, kasvava kaupunki Uudellamaalla	11
4.5 Toteutus Espoossa	12
4.6 Espoon tulokset ja kehittämishaasteet	12
4.7 Johtopäätökset tapaustutkimuksesta ja testauksesta	13
5 Liikunnan olosuhteisiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen kaavoitusprosessin eri vaiheissa	15
6 Suosituksia liikunnan olosuhteenäkökulman kytkemiseksi kaavoitusprosessiin	17
7 Suosituksia kaavojen sisältötavoitteiksi	19
7.1 Liikunnan olosuhteet ja asemakaavoitus	19
7.2 Liikunnan olosuhteet ja yleiskaavoitus	22
7.3 Liikunnan olosuhteet ja maakuntakaavoitus	24
8 Johtopäätökset ja jatkotutkimuksen tarve	26

Kirjallisuus ja lähteet
Liitteet

Alkusanat

Aikuisväestöstä vain joka toinen ja lapsista kaksi kolmasosaa liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Millainen elinympäristö edistäisi arkiliikuntaa? Kuinka liittää suotuisten liikunnan olosuhteiden kehittäminen osaksi alueiden käytön suunnittelua?

Tässä hankkeessa tavoitteena on ollut kehittää suosituksia suotuisten liikunnan olosuhteiden nivomiseksi osaksi alueiden käytön suunnittelua erityisesti yleiskaava- ja asemakaavatasoilla (esitetty luvuissa 6 ja 7). Hankkeessa on kokeiltu myös liikuntanäkökulmasta nousevaa suunnitelmien terveysvaikutusten ja sosiaalisten vaikutusten arviointiin liittyvää menettelyä. Kohdekuntina ovat olleet Espoo ja Iisalmi.

Tutkimus- ja kehitystyötä ovat rahoittaneet pääasiassa opetusministeriö ja ympäristöministeriö. Hanke alkoi 1.8.2004 ja kesti 30.6.2005 asti. Hankkeen tutkijana on toiminut arkkitehti Leena Joki-Korpela. Ohjausryhmään ovat kuuluneet professori Helka-Liisa Hentilä Oulun yliopistosta, rakennusneuvos Risto Järvelä opetusministeriöstä, ylitarkastaja Timo Saarinen ympäristöministeriöstä sekä yli-insinööri Leena Silfverberg ympäristöministeriöstä. Ohjausryhmä on kokoontunut viisi kertaa; elokuussa 2004, marraskuussa 2004, tammikuussa 2005, huhtikuussa 2005 ja elokuussa 2005. Erityiskiitoksen ansaitsevat työhön osallistuneet kohdekuntien virkamiehet: yleiskaavapäällikkö Irma Karjalainen, projektipäällikkö Matti Kokkinen, projektipäällikkö Kyösti Oasmaa, suunnittelupäällikkö Kaisa Peltonen (hankesuunnittelu, liikunta), maisema-arkkitehti Leena Ihalainen ja yleiskaavasunnittelija Suvi Lehtoranta Espoosta sekä kaavoituspäällikkö Sari Niemi, yleiskaavatutkija Jukka Virtanen ja vapaa-aikajohtaja Arto Niemelä Iisalmesta. Apuaan ovat antaneet myös aluearkkitehti Ritva Valo Vantaalta sekä liikuntasuunnittelija Pentti Kiiskinen Oulusta, joille molemmille kiitokset. Työtä on esitelty ja sen välivaiheista saatu palautetta mm. SLU:n järjestämän seminaarin (15.9.2004) sekä hankkeen järjestämän ”Liikunta osaksi yhdyskuntasuunnittelua” -kutsuseminaarin (30.5.2005) yhteydessä.

1 Johdanto

1.1 Tausta

Oulun yliopistossa tehtiin 2003-2004 opetusministeriön ja ympäristöministeriön yhteishankkeena esiselvitys aiheesta ”Liikunnan olosuhteet yhdyskuntasuunnittelussa ja kaavoitusprosessissa”. Esiselvityksen – kuten myös tämän jatkovaiheen – taustalla oli Valtioneuvoston 18.4.2002 tekemä periaatepäätös terveyttä edistävän liikunnan eli terveystoiminnan kehittämislinoista. Siihen sisältyy esitys terveystoiminnan edistämisestä myös liikuntaa suosivan arkiympäristön ja yhdyskuntarakenteen tasolla. Tuoreiden tutkimusten mukaan valtaosa suomalaisista liikkuu terveytensä kannalta liian vähän. Väestön liikkumattomuudesta johtuvat terveyshaitat ovat vakava uhka sekä kansanterveydelle että kuntien sosiaali- ja terveystoiminnalle.

Esiselvityksen tuloksissa kävi ilmi, ettei liikuntaolosuhteiden tule nykyisin suoraan esiin maankäytön suunnittelun tavoitteissa ja taustaselvityksissä. Hyvät terveys- ja kuntoliikunnan olosuhteet voisivat kuitenkin olla kunnille strategisen suunnittelun voimavara ja kilpailuetekijä. Omaehtoiselle terveystoiminnalle suotuisten ympäristöjen luonti – kuten kävely- ja pyörätieverkostot, viherkäytävät, lähiliikunta- ja leikkipaikat – edistää myös osaltaan kaikkien väestöryhmien aktiivista suhdetta omaan lähiympäristöönsä ja vaikuttaa sitä kautta turvallisesti ja viihtyisäksi koetun elinympäristön syntyyn. Kauniiksi ja miellyttäväksi koettu ympäristö vastaavasti tukee ja rohkaisee omin voimin liikkumista. Kun liikutaan joko kävellen, pyörällä tai vaikka rullaluistellen, on vauhti usein sellainen, että on mahdollista saada monipuolisempia aistihavaintoja ja ympäristökokemuksia kuin moottorivoimin liikuttaessa. Voidaan myös olettaa, että tällöin ympäristö koetaan enemmän omaksi, jolloin siitä tunnetaan vastuuta ja kenties myös pidetään paremmin huolta.

1.2 Ympäristön terveellisyys

Elinympäristön terveellisyyttä voidaan lähestyä kolmesta eri näkökulmasta:

1. välittömien terveydelle vaarallisten tekijöiden poistamisen tai vähentämisen kautta, kuten vähentämällä tai poistamalla liikenteestä tai tuotannollisesta toiminnasta aiheutuvia päästöjä.
2. määrittämällä erilaiset välilliset tekijät, jotka eivät aiheuta välitöntä sairastumista, kuten stressaava, mutta ei kuulovaurioita aiheuttava melu tai epäviihtyisäksi koettu ympäristö.
3. tarkastelemalla sitä, missä määrin elinympäristö auttaa ylläpitämään ja edistämään kehon ja mielen terveyttä esimerkiksi päivittäisen omin voimin liikkumisen avulla. Terveysriskien asemesta painotetaan siis liikunnalle suotuisan elinympäristön tarjoamia mahdollisuuksia sairauksien ennaltaehkäisyyn.

Näistä kolmesta näkökulmasta kaksi ensimmäistä tukee kolmatta: saasteeton ja viihtyisä ympäristö kanustaa liikkumaan omin voimin. Elinympäristön ominaispiirteillä ja laadulla on siten merkitystä fyysisen aktiivisuuden ja sitä kautta terveyden edistämisessä. Liikunnalle suotuisten fyysisten olosuhteiden ominaispiirteiden tunnistaminen ja paikallinen inventointi suunnittelun tausta-aineistoksi (vrt. erilaiset rakennushistorialliset inventoinnit, maisema- ja kaupunkikuvaselvitykset) hyödyttäisi tämän ennaltaehkäisevän näkökulman perusteella myös lakisäateistä kaavoitushankkeiden terveysvaikutusten arviointia.

1.3 Vaikutusten arviointi maankäytön suunnittelussa

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) mukaan ”kaavan tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaava laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvittävä suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.”

Vaikutusten arvioinnin tulee siten olla kiinteä osa kaavoitusprosessia kaikilla eri kaavatasoilla. Arviointiin liittyvät selvitykset ja tutkimukset tulee kohdistaa ja mitoitaa siten, että kunkin kaavamuodon kannalta oleelliset seikat tulevat tarkastelluiksi.

Terveysvaikutusten arvioinnin voidaan katsoa olevan sosiaalisten vaikutusten arvioinnille rinnakkainen käsite, joita yhdistävänä sateenvarjokäsitteenä käytetään toisinaan ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia. Perinteisesti terveysvaikutusten arviointi keskittyy terveysriskeiksi luokiteltavien tekijöiden vaikutusten arviointiin eikä ulotu mahdollisten myönteisten vaikutusten – kuten suotuisten liikunnan olosuhteiden – arviointiin. Vaikutuksia aiheuttavat muutokset voivat kuitenkin viedä kehitystä parempaan tai huonompaan suuntaan. Tämä mahdollisuus positiiviseen kehitykseen kuitenkin monesti unohtuu arviointien teon yhteydessä.

Sosiaalisella vaikutuksella tarkoitetaan ihmiseen, yhteisöön tai yhteiskuntaan kohdistuvaa vaikutusta, joka aiheuttaa muutoksia ihmisen hyvinvoinnissa tai hyvinvoinnin jakautumisessa (Juslén 1995). Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin voidaan katsoa sisältävän sosiaalisen ulottuvuuden ja koetun ympäristön ohella myös elinympäristön toiminnallisen laadun arviointia. Toiminnallisuutta määrittäviä osatekijöitä ovat liikkuminen, palvelut, virkistys ja työpaikat. (Päivinen *et.al.* 2005) Liikunnalle suotuisten olosuhteiden arviointi sijoittuisi siten sekä sosiaalisten vaikutusten (liikkuminen) että terveysvaikutusten (terveyshaittojen minimointi, terveyden edistäminen) ulottuvuuden alle.

Terveysvaikutusten tai liikkumismahdollisuuksien laadun arviointi suoraan kaava-asiakirjoista on vaikeaa, koska liikunnan olosuhteet kätkeytyvät hyvin monen kaavamerkinnän alle. Siksi suunnittelualueen lähtötilanteen selvittäminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta vaikutusten arviointi on ylipäätään mahdollista.

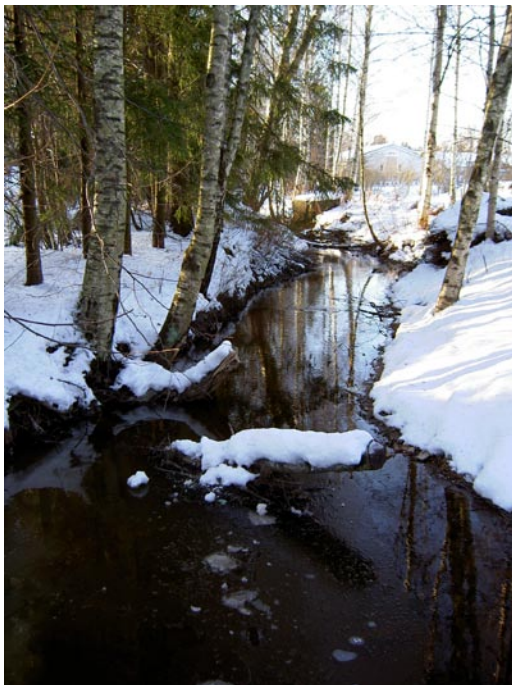
Vaikutusten arviointiin liittyy olennaisesti ajatus suunnittelun vuorovaikutteisuuden lisäämisestä. Vaikutusten arvioinnin tavoitteena on antaa eri osallisille kuva kaavan toteuttamisen vaikutuksista sekä sitä kautta mahdollisuus vaikuttaa asioihin jo suunnittelun kuluessa. Liikunnan olosuhteita koskevien vaikutusten arvioinnin osalta avainasemassa on liikuntaväen ja maankäytön suunnittelijoiden välinen vuoropuhelu koko kaavoitusprosessin ajan.

Liikunnan olosuhteita voidaan siis arvioida sosiaalisten vaikutusten arvioinnin (SVA) ja terveysvaikutusten arvioinnin (TVA) kautta. Voisiko liikunnan olosuhteita arvioida myös omana ”sektorinaan”? Kannattaisiko terveysvaikutusten tai sosiaalisten vaikutusten arviointiin sisällyttää tai rinnalle nostaa erillinen liikunnan olosuhteiden arviointi (LVA), jonka painopiste olisi terveysliikunnassa? Maankäytön suunnittelussa erilaisten selvitysten ja arviointien määrä on jatkuvasti kasvanut, ja vastaavasti monessa kunnassa suunnitteluresurssit ovat niukat. Todennäköisesti luontevinta ja vähiten lisättyötä aiheuttavaa on, jos liikuntanäkökulma sisällytetään osaksi joko sosiaalisten tai terveysvaikutusten arviointia.

2 Tavoitteet

Jatkovaiheessa tavoitteena on ollut erityisesti maankäytön suunnitteluprosessin ja suotuisten liikunnan fyysisten olosuhteiden tuottamisen välisten nivelkohtien löytäminen. Liikunnan fyysiset olosuhteet käsittävät sekä pistemäiset liikuntapaikat, kuten uima- ja palloiluhallit ja pesäpallokentät että omaehtoisen arki-, hyöty- ja kuntoliikkumisen mahdollistavat kävely- ja pyörätiet ja ulkoilureitit. Tavoitteena on ollut kehittää sellaisia välineitä ja malleja, joita voitaisiin hyödyntää maankäytön suunnittelun ja siihen liittyvän arvioinnin eri vaiheissa kattaen lähtötietojen keruun, suunnittelun eri vaiheet sekä vuorovaikutuksen järjestämisen.

Työn painopisteeksi määrittyi suositusten laatiminen terveystiikunnan fyysisiä olosuhteita tukevan maankäytön suunnittelun tueksi. Aineisto koostettiin muistilistan muotoon. Tavoitteena oli antaa suunnittelijoille mahdollisimman kattavia suosituksia sekä maankäyttöratkaisuista että kaavaprosessiin liittyvistä menettelyistä, jotka edistävät suotuisia liikunnan olosuhteita suunniteltaessa joko olemassa olevan alueen täydentämistä tai kokonaan uutta asuinalueutta tai kaupunginosaa. Näiden suositusten on tarkoitus toimia myös välineinä vaikutusten arviointia tehtäessä.

Espoo helmikuussa 2005.
Kuva: Leena Joki-Korpela

Iisalmi joulukuussa 2004.
Kuva: Leena Joki-Korpela

3 Toteutus

Suosituksissa käsiteltiin kaikkia kolmea kaavatasoa: maakuntakaavaa (seudullinen näkökulma), yleiskaavaa (painotus yhdyskuntarakenteessa) ja asemakaavaa (painotus lähiympäristön suunnittelussa). Suosituksiin liitettiin myös ohjeita ”liikuntaystävällisen” kaavoitusprosessin hoitamisesta. Lähteenä käytettiin mm. Heinolan asuntomessualueen suunnittelusta saatuja kokemuksia. Suositusluonnoksia esiteltiin 15.9.2004 Suomen Liikunnan ja Urheilun seminaarissa, josta saatua palautetta käytettiin niiden edelleen kehittämiseen.

Seuraavaksi suositusten toimivuutta ryhdyttiin testaamaan käytännön kaavoitustilanteissa.

Tarkasteluun otettiin mukaan sekä yleiskaava- että asemakaavataso, joita kumpaakin varten valittiin havainnollinen ja ajankohtainen maankäytön suunnittelun esimerkitapaus. Valitut esimerkitapaukset olivat lisälmen keskustaajaman yleiskaava ja Espoossa Espoon eteläosien yleiskaava sekä Suurpellon alueen osayleiskaava ja asemakaava. Paikkakuntasidoksesta huolimatta menettelytapojen kehittämisessä painotettiin niiden yleistä soveltuvuutta ja siirrettävyyttä.

Suosituksia täydennettiin edelleen kohdepaikkakunnilla tapahtuneiden maastokäyntien ja asiantuntijakeskustelujen jälkeen. Hankkeen loppuvaiheessa 30.5.2005 pidettiin Liikunta osaksi yhdyskuntasuunnittelua –kutsuseminaari, jossa osallistujat – liikunnan ja maankäytön suunnittelun asiantuntijat ympäri Suomea – edelleen kommentoivat suosituksia ryhmissä. Suositukset on siten laadittu vuorovaikutteisesti ja yhteistyössä ”kenttäväen” kanssa.

lislalmessa työn painopisteenä oli liikunnan nykyisten olosuhteiden selvitys (reitit, suorituspaikat jne.). Tässä vaiheessa inventoitiin ja luokiteltiin terveys- ja kuntoliikunnan ympäristöt kohdealueella (erilaiset liikuntapaikat, reitit, virkistysalueet, kävelyalueet jne.). Tavoitteena oli määrittellä liikunnan olosuhteiden vahvuudet, heikkoudet ja kehittämistarpeet. Inventoinnin tulokset voidaan haluttaessa huomioida maankäytön suunnittelun tavoitteita aseteltaessa. Ne toimivat myös vaikutusten arvioinnissa heijastuspintana – jos nykyisiä olosuhteita ei tunneta, on mahdotonta arvioida tulevien suunnitelmien vaikutusta niihin.

lislalmen kohdealueen inventoinnin yhteydessä kehitettiin laajan liikunta-käsitteen (ml. arkiliikunta) mukaista liikunnan fyysisten olosuhteiden havainnollistamistapaa. Alun perin lislalmessa oli tarkoitus arvioida uuden keskustaajaman osayleiskaavan vaikutuksia lisälmen liikunnan olosuhteisiin, mutta koska osayleiskaavaa laativa konsultti vaihtui toiseen konsulttiin, viivästyi kaavoitusprosessi liki vuodella. Tämän takia lislalmessa keskityttiin inventointivaiheen työhön sekä nykytilanteesta johdettujen liikunnan olosuhteita koskevien kehittämissuositusten määrittelyyn.

Espoossa työn painopisteenä oli analysoida ja arvioida eri kaavasunnitelmia liikunnan olosuhteenäkökulmasta. Työ aloitettiin nykytilanteen selvityksellä (vrt. lislalmi). Selvityksen tekemisen jälkeen arvioitiin kohdealueella ajankohtaisen maankäyttösuunnitelman vaikutuksia liikunnan olosuhteisiin (vaikutukset nykyisiin olosuhteisiin, suunnitelman luomat uudet mahdollisuudet tai ongelmat). Arviointi tehtiin kirjallisesti, mutta asioita havainnollistettiin myös kartalla.

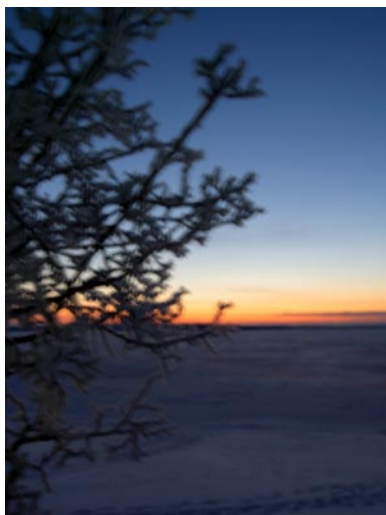
Kaikissa työvaiheissa kehitettiin samalla liikunnan fyysisiä olosuhteita koskevia havainnollisia karttamerkintä- ja esittämistapoja vuorovaikutteisen suunnitteluprosessin tarpeisiin.

4 Liikunnan olosuhteet osana kaavoitusta: menettelytavan testaus Iisalmen ja Espoon kaavoitushankkeiden yhteydessä

4.1 Iisalmi, maaseutukaupunki Ylä-Savossa

Iisalmi sijaitsee Ylä-Savossa kahden suurvesistön, Saimaan ja Päijänteen, latvavesillä. Vesistöjen ympäröimä savolaiskaupunki on 62 000 asukkaan Ylä-Savon toiminnallinen keskus. Asukkaita Iisalmessa on 22 635, kokonaispinta-ala on 872,65 km² ja vesipinta-ala on 109,27 km². Kaavoitettua aluetta Iisalmessa on 15,8 km² ja rantaviivan on pituus 495 km (www.iisalmi.fi 20.6.2005). Iisalmi on maastoltaan kumpuilevaa ja runsaat vesinäköymät luovat esteettisesti korkeatasoiset puitteet elinympäristölle. Iisalmi on maaseutukaupunki, jollaisena se halutaan myös säilyttää. Palvelut ovat keskittyneet lähelle toisiaan keskustaan. Pistemäiset liikuntapaikat, kuten uimahalli ja palloiluhalli, sijaitsevat lähellä toisiaan kaupungin keskustassa.

Iisalmeen ollaan juuri laatimassa uutta keskustaajaman osayleiskaavaa. Kaavaluonnos valmistuu vuoden 2005 loppuun mennessä. Lopullisen kaavan pitäisi olla valmis vuonna 2006. Osayleiskaavan alue ulottuu etelässä Lapinlahden rajaan, lännessä Kirkonsalmeen, pohjoisessa Soinlahteen ja idässä Kirmanjärveen. Perusselvitysten teko alkoi vuodenvaihteesta 2004-2005. Osayleiskaavan tavoitteena on nauhakaupunkirakenteen vahvistaminen sekä ekologisten näkökulmien painottaminen. Maanomistus on merkittävä maankäytön suunnittelun taustatekijä Iisalmessa. Pakkolunastuksiin kaupunki suhtautuu kielteisesti eikä maata pakkolunastuksin kaupungille hankita.

Auringon kajo Iisalmessa.
Kuva: Leena Joki-Korpela

Hautausmaa Iisalmessa.
Kuva: Leena Joki-Korpela

4.2 Toteutus Iisalmessa

Iisalmessa kenttätö aloitettiin syksyllä 2004 tutustumalla kohdealueen perustietoihin, lähdeaineistoon ja yhdyskuntarakenteeseen. Iisalmessa tehtiin 29.11.-1.12.2004 olemassa olevien liikunnan olosuhteiden inventointi maastokäynnin avulla. Maastokäynnissä käytettiin apuna karttaa sekä alueella suunnistautumiseen että muistiinpanojen kirjaamiseen. Samalla kehitettiin karttamerkintöjä sekä tätä maastokäyntiä että tulevia maastokäyntejä varten (LIITE 1). Alueen laajuuden takia maastokäynti tehtiin polkupyörällä ja autoilla. Haasteita inventoinnille asettivat sääolosuhteet; pakkasta oli ensimmäisenä päivänä noin -17 asetetta ja lunta oli ajankohtaan nähden melko runsaasti. Aineistoa kerättiin myös keskustelemalla liikunnan ja maankäytön suunnittelusta vastaavien virkamiesten kanssa. Osallistujat kertoivat avoimesti Iisalmen kaavoitustilanteesta ja Iisalmesta elinympäristönä yleensä. Iisalmessa inventoinnin tukena oli jo aiemmin laadittu suositusluonnos, joka oli lähetetty etukäteen kokouksen osallistujille tiedoksi ja jota täydennettiin kokouksessa saadulla palautteella. Inventoinnin tuloksena laadittiin kohdealuetta koskevia paikallisia kehittämissuosituksia, joiden tarkoituksena oli toimia lähdeaineistona keskustaajaman osayleiskaavan laatijalle.

lisalmen virkamiesten ohella keskustelija liikuntanäkökulman huomioimisesta käytiin myös osayleiskaavaa laativan konsultin kanssa. Konsultin mukaan osayleiskaavan vaikutusten arvioinnin periaatteita ovat ekologisten tavoitteiden toteutuminen, taloudellisten tavoitteiden toteutuminen, sosiaalisten tavoitteiden toteutuminen (ml. liikunnan olosuhteet) ja kulttuuristen tavoitteiden toteutuminen. Keskeinen kysymys konsultin mukaan on se, edistääkö kaavan tuleva toteuttaminen elinympäristön virikkeisyyttä sekä asukkaiden kulttuurisia toimintaedellytyksiä.

4.3 lisalmen tulokset ja kehittämishaasteet

Lähdeaineiston, maastokäynnin ja asiantuntijakeskustelujen perusteella lisalmeen laadittiin suosituksia niistä toimenpiteistä, joiden avulla liikunnan olosuhteita voisi ylläpitää ja edelleen kehittää. lisalmen kävely- ja pyöräteiden todettiin olevan asuinalueiden ja palvelujen välillä melko sujuvia sekä sijaitsevan pääosin esteettisesti korkealaatuisessa ympäristössä. Keskustassa sijaitseva pistemäisten liikuntapaikkojen keskittymä mahdollistaa lyhyet, omin voimin kuljettavat etäisyydet asuinalueilta liikuntaharrastusten pariin. Kaupungilla on tarkoitus jatkossa parantaa keskeisen kokoojaväylän (Pohjolankatu) liikenneturvallisuutta etenkin kävely- ja pyöräliikenteen osalta.

Vaikka lisalmen kävely- ja pyörätieyhteydet olivat melko sujuvat, tulisi niiden **linjaukseen** kiinnittää enemmän huomiota. lisalmissa on maaston ja maisemien puolesta puitteet esteettisesti korkealaatuisille reitistöille. Reittejä kulkee kyllä vesistöjen varrella, mutta ns. pääreitit, joita käytetään koulu-, työ- ja asiointimatkoihin, on linjattu pääasiassa autoteiden varteen ja niiden leveys on paikoitellen riittämätön. Osayleiskaavatyössä ja muussa maankäytön suunnittelussa tulisi siten jatkossa kiinnittää huomiota sekä kävely- ja pyöräteiden linjaukseen erilleen autoteistä että niiden kokemukselliseen laatuun.

Niin lisalmissa kuin monessa muussakin kunnassa **säästötoimenpiteet** aiheuttavat paineita myös reitistöjen kunnossapidolle. lisalmen runsaslumiset talvet vaativat kävely- ja pyöräteiden ahkeraa kunnossapitoa, jotta reitistöt olisivat käyttökelpoisia ympäri vuoden. Virkamieskeskustelujen perusteella edessä saattaa olla väylien priorisointi kunnossapidon suhteen. Haasteeksi muodostuu kuitenkin se, että jos kunnossapito keskitetään pääväylille, jäävät välittömät yhteydet asuinalueilta pääväylille toisarvoiseen asemaan kunnossapitoa silmällä pitäen. Jos tilannetta miettii käytännössä, niin harva ihminen on valmis taluttamaan polkupyöräänsä montaakaan sataa metriä hoitamattomassa hangessa vain siksi, että pääsee tarpomisen jälkeen auratulle pyörätielle. Sama pätee jossain määrin myös jalankulkijoihin, vaikkei heidän kohdallaan muutaman sentin lumikerros olekaan yhtä suuri este kuin pyöräilijöiden kohdalla.

Kävely- ja pyöräteiden talvikunnossapito on lisalmissa tällä hetkellä melko hyvällä mallilla. Säästötoimenpiteisiin ja kunnossapitoon liittyvät ongelmat ovat valtakunnallisia: jos lunta sataa useampana päivänä vain vähän, ei aurauskalusto lähde välttämättä liikkeelle. Pikkuhiljaa satanut lumi tamppautuu ja kasaantuu kuitenkin jo haitallisissa määrin varsinkin pyörällä liikkuja ajatellen. Peruskysymys on, onko kattavan, sujuvan ja eri toimintoja yhdistävän kävely- ja pyörätieverkoston rakentaminen perusteltua, jos sen käyttö määrärahojen puutteen takia vaikeutuu melkein mahdottomaksi jopa 4-5 kuukaudeksi vuodessa. Arkiliikunnan kannalta talviajan kunnossapidosta tinkiminen on liikunnan olosuhteita selvästi heikentävää. Samalla herää kysymys todellisista säästöistä: jos osa väylistä on huonossa kunnossa, kasvaa todennäköisesti myös loukkaantumisten (kaatumiset ym.) määrä sen väestön osalta (esim. vanhukset ja koululaiset), jotka käyttävät kävely- ja pyöräteitä niiden kunnosta huolimatta. Jos reitistöjen tarjoama arki- ja hyötyliikunta vähenee niiden huonon kunnossapidon myötä, tuottaa sekin kustannuksia sosiaali- ja terveystoimille. Kaiken kaikkiaan kävely- ja pyörätieverkostojen talvikunnossapidossa säästämisestä saatavat hyödyt jäävät todennäköisesti vain näennäisiksi.

Valtakunnalliseksi haasteeksi voidaan katsoa myös lisalmissa kehittämistä kaipaavat **koulujen pihat**. lisalmissa on tällä hetkellä yksi kävely- ja pyöräteitä pitkin tavoitettavissa oleva lähiliikuntapaikka noin kuuden (6) kilometrin päässä keskustasta. Koulujen pihat tarjoaisivat luontevia paikkoja uusille lähiliikuntapaikoille lähempänä asukkaita. Tällä hetkellä koulujen pihat ovat melko autoita ja kehitettävää niissä on sekä toiminnallisesti että esteettisesti. Kunnan virkamiehet ovat asiasta keskustelleet ja lähiliikuntapaikkoja kaavaillaan koulujen

pihoille.

lisalmessa sijaitseva **Paloisvuoren hiihtokeskus** laskettelurinteineen tarjoaa hiihtolajien harrastajille kohtuullisen hyvät olosuhteet. Merkittävä lisäarvo on se, että matka laskettelurinteeseen ei asuinalueilta ole kovin pitkä, joten suorituspaikeille pääsee myös ilman autoa. Paloisvuoreen onkin tehty suunnitelmia sen lumilautailuolosuhteiden kehittämiseksi ja lumilautavarastointimahdollisuuden järjestämiseksi alueelle (mm. Mönkkönen 2004). Lähialueiden lapset ja nuoret voisivat tällöin omatoimisesti kulkea alueelle. Haasteeksi jää alueen toiminnallinen aktivointi kesäaikana.

Käytyjen virkamieskeskustelujen perusteella lisalmessa vallitsee mutkaton ilmapiiri liikunta- ja vapaa-aikatoimen sekä kaavoituksen välillä. Tällaisen ilmapiirin vallitessa liikunnan olosuhteista keskusteleminen, niiden ylläpitäminen ja kehittäminen osana maankäytön suunnittelua on luontevaa ja sujuvaa. Myös esiselvityksessä (Hentilä & Joki-Korpela 2004) kävi ilmi, että pienemmissä kunnissa myönteistä yhteistyöilmapiiriä edistää esimerkiksi liikunta- / vapaa-aikatoimen ja kaavoituksen sijainti samassa rakennuksessa, jolloin jouhevaa kanssakäymistä syntyy luontevasti.

Koulun piha lisalmessa.
Kuva: Leena Joki-Korpela

4.4 Espoo, kasvava kaupunki Uudellamaalla

Pääkaupunkiseudulla sijaitseva Espoo on kasvanut nopeasti. Vielä 1960-luvulla 50 000 asukkaan kauppala on kasvanut Suomen toiseksi suurin kaupunki. Espoon väkiluku on kasvanut vuosina 1963-2003 keskimäärin 3900 asukkaalla vuosittain. Vuoden 2004 alussa asukkaita Espoossa oli 224 231. Espoon naapurikunnat ovat Helsinki, Vantaa, Nurmijärvi, Vihti, Kirkkonummi ja Espoon sisällä sijaitseva Kauniainen. Espoon pinta-ala 528 neliökilometriä, josta maa-aluetta on 312 km² ja vesistöaluetta 216 km². Meren rannikkoa Espoolla on 58 kilometriä (Espoon kaupungin taskutilasto).

Espoo on topografialtaan kumpuilevaa ja vehreää maastoa, jota etelässä rajaa kauniina merimaisemana Suomenlahti. Espoo koostuu viidestä eri keskuksesta, jotka ovat Leppävaara, Espoonlahti, Tapiola, Matinkylä ja Kauklahti (LIITE 2). Tämä monesta keskuksesta koostuva rakenne antaa Espoolle omaleimaisen luonteen ja asettaa samalla haasteita yhdyskuntarakenteen suunnittelulle. Maankäytön suunnittelun tavoitteena on, että uusi rakentaminen olisi valtaosaltaan olevan rakenteen täydentämistä ja tiivistämistä.

Yleispiirteisten kaavojen osalta Espoon tilanne on joka tavalla tuore. Sekä Uudenmaan maakuntakaava, Espoon eteläosien yleiskaavaehdotus että Suurpellon alueen osayleiskaava ja asemakaavaluonnos ovat kaikki hiljattain hyväksytyjä tai valmisteilla (LIITE 3).

4.5 Toteutus Espoossa

Espoossa työskentely aloitettiin vuoden vaihteessa 2004-2005. Aluksi tutustuttiin Espoon maankäytön suunnittelun internetissä olevaan aineistoon. Seuraavaksi 9.2. - 11.2.2005 inventoitiin Espoon eteläosien olemassa olevia liikunnan olosuhteita, jotta voitiin arvioida Espoon eteläosien yleiskaavan ja Suurpellon alueen kaavojen vaikutuksia liikunnan olosuhteisiin. Inventoinnit perustuivat pääosin pyöräillen tehtyihin maastokäynteihin, mutta alueen koon takia myös autoon jouduttiin turvautumaan. Tarkemmin keskityttiin Suurpellon osayleiskaavan ja asemakaavan alueisiin. Inventoinnissa käytettiin apuna karttaa sekä alueilla suunnistautumiseen että muistiinpanojen kirjoittamiseen. Samalla testattiin lisälnessä kehitettyjä yleistettäviä inventointiin liittyviä karttamerkintöjä (LIITE 1).

Kuten myös lisälnessä, käytiin Espoossakin keskusteluja kaupungin maankäytön, liikuntapalvelujen sekä liikenne- ja viheralueiden suunnittelusta vastaavien virkamiesten kanssa. Yhden tapaamisen yhteyteen oli lisäksi järjestetty pienimuotoinen eri toimialojen virkamiehille suunnattu koulutustilaisuus liikunnan olosuhteista ja lähiliikuntapaikoista. Tapaamisia oli kevään mittaan yhteensä neljä; espoolaisista avainhenkilöistä muodostuikin oma ”ohjausryhmänsä”, jonka kanssa tapaamiset sovittiin. Ryhmälle pyrittiin lähettämään etukäteen kokouksissa käsiteltävä aineisto tutustumista varten. Koska osa kaavahankkeista oli vasta valmisteilla, saatiin Espoon eteläosien yleiskaavaa ja Suurpellon asemakaavaa koskevia suunnitelmia arvioitavaksi pitkin kevättä. Arviointi tapahtui siten, että kaava-aineistoja tarkasteltiin yleisen suositusluonnoksen asiakohtien valossa. Lisäksi Espoon tapaustutkimuksen ohjausryhmä nosti esiin joitakin erityishuomiota kaipaavia, liikunnan olosuhteisiin liittyviä seikkoja. Tavoitteena oli saada vielä valmisteilla oleviin kaavoihin mukaan liikuntanäkökulma. Tuloksena laadittiin erilaisia yleisiä kehittämissuosituksia sekä kaavakohtaisia, kartalle paikannettuja kehittämissuhteita.

4.6 Espoon tulokset ja kehittämishaasteet

Lähdeaineiston, maastokäynnin, kaava-aineistojen arviointien ja asiantuntijakeskustelujen perusteella Espooseen laadittiin suositukset niistä toimenpiteistä, joiden avulla liikunnan olosuhteita voisi ylläpitää ja edelleen kehittää. Yleisesti voidaan todeta, että Espoon kävely- ja pyöräteiden muodostamat verkostot ovat palveluiden, asuinalueiden ja eri keskustien välillä sujuvat. Espoon kumpuileva ja vehreä maasto on lähtökohdiltaan suotuisa. Välillä aukeavat merimaisemat mahdollistavat esteettisesti korkeatasoisen arkiliikuntaympäristön synnyttämisen. Inventoinnin yhteydessä kävi kuitenkin ilmi, että **viitoituksessa ja opasteissa** on puutteita. Ulkopaikkakuntalaisia ja myös uusia espoolaisia silmällä pitäen viitoituksen ja opasteiden lisääminen ja selkeyttäminen on tarpeen.

Maanomistus aiheuttaa Espoossa jännitteitä myös maankäytön suunnitteluun liittyen: Espoon kaupunki omistaa kunnan alueella sijaitsevasta maasta 31 prosenttia ja muut tahot omistavat 69 prosenttia (1.1.2004). Varsinkin Suurpellon aluetta suunniteltaessa maanomistusolot ovat määrittäneet suunnittelun perusteita ja tavoitteita. Sekä Etelä-Espoon yleiskaavaehdotus että Suurpellon asemakaavaluonnos on pystytty kuitenkin pääosin laatimaan siten, että suunnitelmissa esitetyissä liikkumisratkaisuissa mahdollistuvat suotuisat liikunnan olosuhteet. Eräs kehittämistavoite voisi olla, että jo kaavassa olevan koko kaupungin pituisen virkistykseen oivallisesti soveltuvan ”**rantaraitin**” lisäksi eteläosiin pyritäisiin kehittämään keskeisesti sijaitseva ”**runkoraitti**”, joka palvelisi koulu-, työ- ja asiointimatkoja sekä tärkeimpiä yhteyksiä virkistysalueille.

Espoon eteläosien yleiskaavatyön pyrkimys tiivistää olevaa yhdyskuntarakennetta uhkaa johtaa **virkistysalueiden rakentamiseen**. Sama haasteellinen asetelma tiivistämispyrkimysten ja asukkaiden suosimien vapaa-alueiden menetyksen välillä koskee kaikkia kasvukeskuksia. Esimerkiksi Espoon aluekohtaisissa tavoitteissa on kaavailtu Otarantaan kaupunkimaista rakentamista. Alueen jatkosuunnittelussa tulee huomioida Otaran olevat liikunnan olosuhteet ja niiden säilyminen sekä vesiliikunnan kehittämissuunnitelmat. Espoossa erityisesti sisämaasta rannalle ulottuvia viherväyliä ei saisi katkaista (esim. Sammalvuoren kohta ja yhteys Perkkäalta alikulkua myöten Laajalahden ranta-alueelle). (LIITE 2). Liikuntaväkeä vaikutti huolestuttavan erityisesti virkistysalueiden (V-merkintä) muuttaminen julkisten palvelujen ja hallinnon alueiksi (PY-alueet), jolloin

muun kuin liikuntapaikkarakentamisen mahdollisuus entiselle virkistysalueelle (esim. urheilupuistot) kasvaa. Kaavoituksen näkökulmasta PY –merkinnän myötä myös liikuntapaikkarakentaminen V –alueiden tuntumaan helpottuu, kun paikka on selkeästi jo kaavaan merkitty. Myös Espoon venesatamille sekä talvisäilytysalueille tulee olla riittävät aluevaraukset.

Eräs itseään merellisenä asuinpaikkana markkinoivan Espoon kehittämishaasteista koskee **uimarantojen riittävyttä**. Espoonlahdella luonnonsuojelualueet rajoittavat uimarantojen rakentamista. Espoonlahden pohjukassa sijaitsevaan Kauklahden alueelle on kuitenkin tulossa mittavaa täydennysrakentamista sekä asuonemessualue kesäksi 2006. Etäisyys nykyisiin uimapaikkoihin on pitkä. Rantaviivalla Saunalahti – Kurttila – Lasi-laakso olisikin tarvetta uimapaikalle, joka palvelisi myös Kauklahden aluetta. Myös Ristiniemen pohjoispuolella sekä Soukan rantatien ja Soukanniementien mutkassa voisi olla otollisia uimarantojen sijoituspaikkoja. Kyseisellä alueella uimarannan rakentamista rajoittavat kuitenkin luonnonsuojelualueet, mutta esimerkiksi ”ponttoonipitkospuiden” rakentaminen veden päälle saattaisi olla mielenkiintoinen kokeilumuotoinen tapa meren virkistyskäytön aktivoimiseksi (LIITE 2).

Suurpellon alueella liikunnan olosuhteiden kannalta selkeä vahvuus on alueen pohjois- ja länsirajaa reunustava laaja virkistysalue. Myös keskustan pääkadun varrelle kaavaluonnoksessa osoitetut pienet ”liikuntapisteen”, jotka voitaisiin mieltää lähiliikuntapaikoiksi, ovat positiivinen lisä alueen terveys- ja kuntoliikuntaa palveleviin olosuhteisiin. Niiden korkeatasoinen toteutus saattaisi mahdollistaa alueelle poikkeuksellisen laadukkaan lähiliikuntapaikkojen ketjun. Suurpellon alueen koulujen **pelikenttien riittävyys ja sijainti suhteessa kouluun** on puolestaan vielä kehittämistä vaativa asia. Varsinkin alueen keskustaan osoitetun koulun läheisyydessä ei pelikenttiä ole. Kauempana sijaitsevien kenttien käyttäminen koululiikuntaan on kuitenkin hankalaa.

Suurpellon alueen **liikennesuunnittelussa** on huomioitu myös joukkoliikenteen edellytykset. Jatkosuunnittelussa ja myös toteutuksessa tulisi huomiota vielä kiinnittää pysäkkien sijaintiin suhteessa kävely- ja pyöräteihin. Myös sujuvien kävely-, pyörätie- ja ulkoiluverkostojen luonti Suurpellon alueelta sitä ympäröiville alueille (esim. Olariin) kaipaisi vielä kehittämistä (LIITE 2). Liikennesuunnittelullisena haasteena varsinkin kävely-, pyöräily ja ulkoiluyhteyksien osalta on Espoon eteläosien yleiskaavassa Finnoontien ylitys kuljettaessa Finnoontien länsipuolen asuinalueilta Espoon Keskuspuistoon.

Espoon kaupungin organisaation suuresta koosta johtuen vaikutti siltä, että eri toimialojen virkamiesten keskinäinen **kanssakäyminen** ja sen yhteydessä tapahtuva tiedonsiirto on melko vähäistä. Tätä voimavaraa tulisi Espoossa kehittää. Hedelmällistä olisi, jos eri tahot keskustelisivat valmisteilla olevista hankkeista tai kehittämisenäkymistä muutenkin kuin lausuntojen kautta – esimerkiksi säännöllisten, määrääjain järjestettävien tapaamisten yhteydessä. Välitöntä ”kahvipöytäkeskustelua” ja muuta spontaania kanssakäymistä saattaa kiireisen työtahdin sekä virastojen erillisen sijainnin takia olla vaikea järjestää, mutta ainakin pienemmissä kunnissa se on osoittautunut oivaksi voimavaraksi myös hankkeita koskevassa tiedonsiirrossa.

4.7 Johtopäätökset tapaustutkimuksesta ja testauksesta

Työskentely lisäalnessa oli antoisaa välittömän ja myönteisen ilmapiirin ja avuliiden virkamiesten ansiosta. Käytännön järjestely maastoinventointia varten oli hyvin hoidettu. Myös tapaamiseen oli panostettu ja paikalla olivat kaikki keskeiset toimijatahot. Inventoinnin ja siihen liittyvän keskustelun suorittamisessa jollain toisella paikkakunnalla onkin ensiarvoisen tärkeää varmistaa, että maastokäynnin lisäksi myös ryhmäkeskustelu saadaan aikaiseksi.

Myös Espoossa virkamiesten asenteet olivat myönteisiä ja kannustavia, mutta työskentely oli lisälmeen verrattuna erilaista. Tutkittava alue oli huomattavasti laajempi sekä pinta-alaltaan, väestöltään että palveluiltaan. Myös kaupungin organisaatio oli ymmärrettävästi monimutkaisempi kuin lisäalnessa. Espoon suuresta koosta johtuen projektit jakaantuvat monelle eri taholle ja ehkä siksi lähdeaineiston saatavuus ulkopuoliseen käyttöön oli välillä hankalaa. Ohjausryhmän tapaamisissa saadulla suullisella tiedolla ja palautteella oli siksi tärkeä merkitys. Mukava oli myös huomata, että projekti saattoi saman pöydän ääreen sellaisia toimijatahoja, jotka

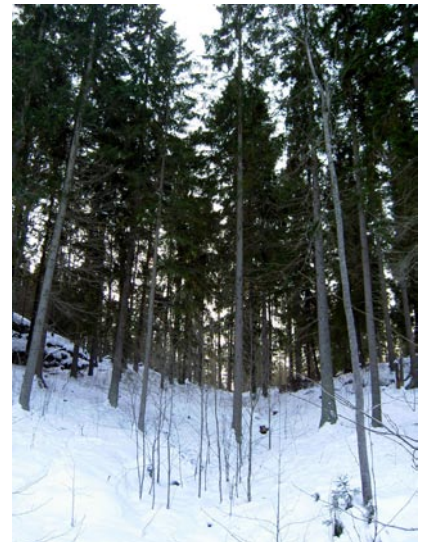
eivät olleet aiemmin tavanneet. Vaikutelmaksi jäi, että kaupungin sisäinen tiedonkulku ja yhteistyö sekä eri kaavatasojen välillä että myös kaavoituksen ja liikuntatoimen välillä voisi olla jouhevampaa.

Molemmilla kohdepaikkakunnilla työskentelystä voidaan vetää se johtopäätös, **että liikuntanäkökulman esille tuominen onnistuu parhaiten, kun eri toimet ajoitetaan ja jaksotetaan kaavoitusprosessin vaiheet huomioiden.** Oikea ajoitus on myös avain onnistuneeseen liikunnan olosuhteisiin kohdistuvien vaikutusten arviointiin.

Kohdepaikkakunnilla tehdyn työn yhteydessä kehitettyjä ja kokeiltuja maastoinventointikartan merkintöjä (kts. liite 1) voisi käyttää ryhmissä järjestettävien (ja myös yksin suoritettavien) kaupunkikävelysten (gåtur) yhteyksissä siten, että kävelyn järjestäjä tulostaa merkinnät tarra-arkille, josta osallisten on helppo siirtää ne kartalle omien havaintojensa perusteella.

Asuinalueen raitti Espoossa.
Kuva: Leena Joki-Korpela

Metsikköä Suurpellon tuntumassa Espoossa.
Kuva: Leena Joki-Korpela

5 Liikunnan olosuhteisiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen kaavoitusprosessin eri vaiheissa

Lähde: <http://www.espoo.fi/hankkeet/?Path=1;2432;585;36711;36782;36783> 20.6.2005

Liikunnan olosuhteisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa oleellista on arvioinnin niveltäminen osaksi kaavoitusprosessia. Seuraavassa prosessi on jaoteltu kaavan vireille tulosta sen hyväksymiseen ulottuviin vaiheisiin. Jaottelu noudattaa Sosiaalisten vaikutusten arviointi kaavoituksessa –oppaan (Päivinen et.al. 2005) jaksoittelua. Mukaan on otettu myös jatkuvaa vuorovaikutusta koskeva osio – erityisesti asemakaavamuutosten sirpaleisuus saattaa yksittäin arvioituna johtaa liikunnan olosuhteiden yllättäviin muutoksiin, ellei taustalla ole jatkuvan vuorovaikutuksen kautta saatua tietoa laajemmasta viitekehyksestä.

Liikunnan olosuhteita koskeva **ennakointi ja jatkuva vuorovaikutus** mahdollistuu parhaiten, mikäli kunnan omien suunnitteluyksiköiden välinen tiedonkulkua on sujuvaa. Sujuvaa tiedonkulkua edistää liikuntatoimen, katu- ja vihersuunnittelijoiden sekä maankäyttöyksikön säännöllinen yhteistyö ja vuoropuhelu ajankohtaisiin kaavahankkeisiin liittyen. Maankäytön suunnittelun näkökulmasta on tärkeää saada tietoa tulevista tarpeista riittävän ajoissa, koska maankäytön suunnittelun aikajänne on pitkä. Myös liikuntapaikkojen ja –alueiden suunnitteluun liittyvien lähtöaineistojen (mitoitustiedot jne.) tulisi olla kätevästi kaavoittajien saatavilla.

Aloituvaiheessa määritellään kaavan tavoitteet sekä laaditaan osallistumis- ja arviointisuunnitelma. MRL:n mukaan osallistumis- ja arviointisuunnitelmalla ”*huolehditaan siitä, että osalliset eli alueen maanomistajat ja ne, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa sekä viranomaisilla ja yhteisöillä, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään, on mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavoituksen vaikutuksia ja lausua kirjallisesti tai suullisesti mielipiteensä asiasta*”. Tässä vaiheessa siis luodaan puitteet sille, keitä suunnittelussa kuullaan ja kenellä on välitön mahdollisuus kaavan sisältöön vaikuttaa. Sekä esiselvityksen (Hentilä & Joki-Korpela 2004) että tämän jatkotyön tapaustutkimusten perusteella vaikuttaa, että liikuntaseurojen näkyminen osallisina osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa on harvinaista. Liikuntaseurojen toimijat tuntevat kuitenkin paikalliset olosuhteet ja tarpeet hyvin ja heidän osallisuutensa olisi tarpeen erityisesti kaavahankkeissa, joissa esitetään aluevarauksia liikunnan suorituspaikoille.

Valmisteluvaiheessa laaditaan erilaisia selvityksiä, maankäyttövaihtoehtoja ja kaavaluonnos sekä selvitetään ja arvioidaan niiden vaikutuksia. Tässä vaiheessa liikunnan olosuhteille suuri merkitys on kaavan laatijan tietämyksellä tai omalla intressillä liikunnan olosuhteita kohtaan. Tässä projektissa laadittujen suositusten on ajateltu toimivan kaavoittajan apuna erityisesti kaavan valmisteluvaiheessa. Myös liikuntatoimen aktiivisuus ja vuorovaikutus kaavan laatijan kanssa on oleellista. Kaavoituskonsulttien käyttö on jatkuvasti yleistynyt kuntien ulkoistaessa maankäytön suunnitteluaan. Suunnittelijan valinta tapahtuu usein kilpailuttamalla. Hinta- ja aikataulupaineiden puristuksessa liikunnan, kuten myös kunnan muiden toimialojen suunnittelua koskevien tietokatkosten mahdollisuus on suuri. Sujuvan tiedonsiirron varmistamiseksi olisi hyvä, jos sekä konsulttia käytettäessä että tehtäessä kaavoitusta omana työnä kaavahankkeen ohjausryhmässä olisi myös liikuntapuolen edustus mukana.

Ehdotusvaiheessa laaditaan kaavaehdotus ja raportoidaan ehdotukseen liittyvät vaikutusselvitykset. Liikuntatoimi on yksi viranomaisosallisista ja lausunnon antajista.

Hyväksymisen yhteydessä laaditaan kaavan vaikutusselvitykset päätöksentekoa varten. Luottamushenkilöille ja lautakunnille (ml. tekninen / kaavoituslautakunta) tulisi saattaa myös tiedoksi tulevaisuuden liikuntatarpeita koskevaa aineistoa muutoinkin kuin yksittäisten kaavahankkeiden yhteydessä. Yleisempi aineisto – esimerkiksi suosituslistan jakaminen – auttaisi luomaan päätöksentekoon liikunnan olosuhteisiin liittyvää kestäväää osaamisperustaa. Päätöksentekohetken intressien yhteensovittamisessa auttaa kaavan esittelijän tietoisuus liikuntanäkökulmasta ja sen kunnan eri sektorit läpäisevistä vaikutuksista (esimerkiksi suotuisten liikunnan olosuhteiden yhteys terveyden ylläpitoon ja edistämiseen sekä sitä kautta sosiaali- ja terveyssektoriin).

Kaavan toteutumisen ja vaikutusten seuranta. Liikunnan olosuhteita koskevassa kaavoitusten toteutusseurannassa luontevin yhteistyötaho on kyseisen kunnan liikuntatoimi, jolta saadaan myös palautetta toteutumisen aiheuttamista vaikutuksista liikunnan olosuhteiden laatuun.

6 Suosituksia liikunnan olosuhtenäkökulman kytkemiseksi kaavoitusprosessiin

Seuraavassa kunkin asiakohdan yhteyteen on kirjattu ylös suosituksia liikunnan olosuhteet huomioivista käytännön toimista.

Ennakointi ja jatkuva vuorovaikutus

- Kunnan eri toimialojen jatkuva vuorovaikutus ja tiedonsiirto ajankohtaisista hankkeista ja kehitysnäkökymistä
- Edistävänä tekijänä esimerkiksi liikuntatoimen ja maankäytön suunnittelun toimipaikkojen fyysinen läheisyys tai säännölliset tapaamiset (vuotuinen ajankohtaisfoorumi tai vastaava sisäinen seminaari)
- Liikunnan olosuhteisiin liittyvän tutkimustiedon ja muiden taustaselvitysten kerääminen esimerkiksi oppilaitosyhteistyön avulla

Aloitusvaihe

- Liikunnan olosuhteita koskevien perustietojen kerääminen (maastoinventointi vrt. Iisalmi)
- Liikunnan olosuhteita koskevien mahdollisten erillistavoitteiden määrittely, vuorovaikutteinen keskustelu esimerkiksi liikuntatoimen ja kaavoituksen välillä sekä päättäminen osana muuta tavoitteen asettelua
- Mahdollisesti tarvittavien liikunnan olosuhteita koskevien erillisselvitysten rajaaminen ja menetelmien valinta (esimerkiksi talviolosuhteissa tehtävä jälkien perusteella tehtävä ”epävirallisten” ulkoilureittien kartoitus tai kasvullisten alueiden kartoitus ilmakuvien avulla virkistyskäytössä olevien alueiden kartoittamiseksi).
- Osallistumis- ja arviointisuunnitelman laadinta siten, että liikuntapuoli tulee kirjattua osalliseksi
- Mahdollisesti työhön kiinnitetyn kaavakonsultin saattaminen tietoiseksi liikunnan olosuhteista (esimerkiksi yhdeksi lähtöaineistoksi annetaan suosituslistan nettiversio)

Valmisteluvaihe

- Mahdollisten liikunnan olosuhteita koskevien erillisselvitysten laadinta tai tilaaminen sekä niiden tulosten nivominen osaksi suunnittelua
- Erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen arviointi myös liikunnan olosuhteiden näkökulmasta, esimerkiksi liikuntatoimen ja kaavoituspuolen edustajat voivat yhdessä arvioida suosituslistan avulla suunnitelmien liikuntaolosuhteiden laatua; kokenut liikuntasuunnittelija voi tehdä tämän itsensä
- Liikunnan olosuhteita koskevan osallispalautteen kerääminen yleisötilaisuuksissa
- Yleisötilaisuuksien kutsujen suuntaaminen paitsi asukkaille myös muille osallisille, kuten liikuntaseuroille
- Mahdollisten arvioinneissa ja palautteessa esiin nousevien liikunnan olosuhteita heikentävien tekijöiden lieventäminen ja huomioiminen suunnitelmissa

Ehdotusvaihe

- edellisten vaiheiden palautteen perusteella todettujen haittojen vähentäminen (valitun vaihtoehdon hiominen, suunnitelman muuttaminen tai kaavamääräysten anto esimerkiksi melutorjuntaa koskien)
- liikunnan olosuhteiden huomioiminen vähintään siten, että pyydetään kaavaehdotuksesta liikuntapuolen lausunto
- liikunnan olosuhteita koskevan erillisen vaikutusarvioinnin tai liikunnan olosuhteisiin liittyvien muiden arviointien esittely yleisötilaisuudessa (esimerkiksi kartan ja aputekstien avulla vrt. Espoo)
- liikuntanäkökulman ja sitä koskevien arviointien nivominen osaksi kaavaselostusta

Hyväksyminen

- liikunnan olosuhteisiin liittyvien arviointien liittäminen osaksi muuta arviointia koskevaa päätöksentekoaaineistoa omana lukunaan
- uusien päättäjien koulutukseen yhdeksi teemaksi liikunnan olosuhteet

Kaavan toteutumisen ja vaikutusten seuranta

- kaavan toteutumisen seurannan järjestäminen liikunnan olosuhdenäkökulman osalta liikunta-toimen ja kaavoituksen yhteistyönä
- liikunnan olosuhteiden nivominen osaksi kunnan elinympäristön tilan seurantaa
- liikunnan olosuhteiden yleisen kehittymisen seuranta esimerkiksi säännöllisten maastoinventointien avulla

Arkiliikunta - hyötyliikunta - terveysliikunta - lapset - koululaiset - ikääntyvät	Alue liittyy kevyen liikenteen väylästään Kuivasrannan ja Raitotien suunnassa. Pohjoiseen on yhteys Haukiputaalle Kalimentien kautta. Kuntoilun, koululiikunnan mielekkyys ja turvallisuus kärsii, kun liikkuminen osoitetaan kiertoteitse, mikä johtaa epävirallisiin oikopolkuihin ja katujen ylityksiin. Kuntorataverkon yhteydet Pateniemestä ja Herukasta Auran majalle pitenevät, mikä vaikeuttaa lasten ja iäkkäiden kuntoilijoiden palvelupisteen saavuttamista.
Kuntoilu	Palvelukortteliin on mahdollista sijoittaa keskitetysti liikuntasaleja ja monitoimitiloja. Yhteiskäytölle on edellytyksiä muissa paitsi II F vaihtoehdossa. Kuntoilijoiden suosima palvelupiste Auran maja sijaitsee käyttöetäisyyden päässä. Kuntorata- ja -latuverkosto liittyy Auran jana latuihin.
Kilpaurheilu	8000 asukkaan lähiö edellyttää sisäliikuntatiloilta ja pallokentiltä kilpailutoiminnan edellyttämää mitoitusta. Asukkaiden lisäksi urheilukeskusta käyttävät alempien sarjatasojen ja juniorien sisäpallolajien vierasjoukkueet ja ainakin jalkapallojoukkueet. Urheilukeskusten pysäköintiin on varattava tilaa. Ylemmän tason kilpailutoiminta ja urheilulaitoksiin keskittyvät palvelut osoitetaan Linnanmaan liikuntakeskuksesta, jossa on tällä hetkellä mm. urheiluhalli ja kaksiratainen jäähalli. Kaavassa on varauduttu uimahallin tekojääradan ja yleisurheilu/pallokentän toteuttamiseen. Kaava-alueelta on yhtä pitkä etäisyys Oulun ja Haukiputaan uimahalleihin.

Taulukko: Valmisteilla olevan kaavasuunnitelman vaikutukset liikunnan olosuhteisiin. Oulun liikuntasuunnittelijan laatima kokeiluluontoinen arviointi Oulun Ritaharjun kaavarungon eri vaihtoehtoista. Taulukossa liikunta on jaoteltu arkiliikuntaan, kuntoiluun ja kilpaurheiluun. Jako perustuu *Liikunnan olosuhteet yhdyskuntasuunnittelussa ja kaavoitusprosessissa* -esiselvitykseen esitettyyn (Hentilä & Joki-Korpela 2004). Kokeilu osoittaa, että arvioinnin ei tarvitse olla laaja. Tärkeintä on, että liikunnan olosuhteiden näkökulma tulee esiin riittävän aikaisessa vaiheessa.

7 Suosituksia liikuntatavoitteiksi kaavoissa

Seuraavassa on määritelty maankäyttöön liittyviä suosituksia, joiden käyttö voisi edistää suotuisien liikunnan olosuhteiden syntyä. Suositusten ryhmittely on kytketty eri kaavatasojen kaavojen sisältövaatimuksiin (maakuntakaava MRL 28§, yleiskaava MRL 39§, asemakaava MRL 54§), joista on poimittu liikunnan olosuhteisiin linkittyvät sisällyskohdat. Kaavoitusprosessin aikaista vuorovaikutusta koskevat suositukset on esitetty luvussa 6.

Suosituksien tarkoituksena on toimia eräänlaisena ”muistilistana” erilaisia maankäyttösuunnitelmia ja kaavoja laadittaessa, niitä edeltäviä suunnittelun kohdealuetta koskevia maastoinventointeja ja selvityksiä tehtäessä sekä suunnitelmien vaikutuksia arvioitaessa. Suositusten ryhmittely noudattaa ”askelajattelua” ts. ne on ryhmitelty siten, että ensin on esitelty (asuinalueiden) lähiympäristöä koskevia suosituksia (asemakaavataso), sitten laajempia koko kuntaa tai sen osaa koskevia suosituksia (yleiskaavataso) ja lopuksi useamman kunnan muodostaman isomman alueen maankäyttöön liittyviä suosituksia (maakuntakaavataso). Tavoitteena on ollut, että nämä suositukset olisivat riittävän ymmärrettäviä toimiakseen apuna ja lähdeaineistona maankäytön suunnitteluprosesseissa.

Suosituksia on esitetty luettavuuden takia siten, että ensin on luettelomainen, otsikoihin perustuva tiivistelmä varsinaisesta sisällöstä. Tämän tiivistelmän avulla lukija voi nopeasti tutustua käsiteltävään asiaan kokonaisuudessaan. Sen jälkeen perehdytään aiheeseen tarkemmin. Siinä kunkin otsikon teemaa syvennetään kuvailevan tekstin avulla.

7.1 Liikunnan olosuhteet ja asemakaavoitus

Lähiympäristö / Asemakaava

Miten lähiympäristössä / asemakaavassa on järjestetty seuraavat liikunnan fyysisiin olosuhteisiin vaikuttavat tekijät? (Katso myös muiden kaavatasojen kohdat.)

1. Yhteydet ja etäisyydet asuinalueelta palveluihin, niille vievät kävely- ja pyöräilyreitit
2. Asuinalueen omien palveluiden laatu, sijainti ja saavutettavuus
3. Asuinalueen sisäinen liikenne
4. Lähivirkistys- ja puistoalueiden riittävyys ja saavutettavuus, kentät, reitit, kuntopolut
5. Asuinkortteleiden suunnittelu, esteettömät yhteydet viheralueille sekä kävely- ja pyöräiteiteille, kaupunkikuvan laatu
6. Piha-alueiden suunnittelu (esteettömyys, aurinkoisuus, tuulisuus)
7. Lähiliikuntapaikkojen ja leikkipaikkojen laatu, sijainti ja saavutettavuus
8. Joukkoliikenteen saavutettavuus ja sijainti

1. Yhteydet ja etäisyydet asuinalueelta palveluihin, niille vievät kävely- ja pyöräilyreitit

- Arkiliikunnan mahdollistumisen kannalta on päivittäin käytettävien palveluiden ja asuinalueiden välisissä yhteyksissä ratkaisevaa sekä ajallinen kesto että etäisyys. Kävellessä tai pyöräillen koetaan vielä mielekkääksi matka, jonka ajallinen kesto on 15-20 minuuttia. Kävellessä kulkien matka on tällöin aikuisilla enintään 1-2 km ja pyöräillen 5-6 km.
- Uusien asuinalueiden kytkentä olemassa olevaan yhdyskunta- ja palvelurakenteeseen.

2. Asuinalueen omien palveluiden laatu, sijainti ja saavutettavuus

- Palveluille vievät selkeät, turvalliset, riittävän tilavat, helppokulkuiset ja esteettömät kävely- ja pyöräilyreitit parantavat palveluiden saavutettavuutta. Erityistä huomiota kannattaakin kiinnittää kävely- ja pyöräteiden suunnitteluun, toteutukseen ja kunnossapitoon.
- Voimakkaat maastonmuodot voivat heikentää ympäristön esteettömyyttä, joten reittejä suunniteltaessa on huomioitava maaston muodot ja väylien kaltevuus.
- Pyöräilyn toimivuuden kannalta on tärkeää huomioida pyörien säilytys- ja pysäköintimahdollisuudet sekä asunnon että palvelujen läheisyydessä.
- Kouluja ja niihin liittyviä liikuntapaikkoja suunniteltaessa ja toteuttaessa tulee huomioida riittävät sisä- ja ulkoliikunta-alueiden tilavaraukset sekä saatto- ja huoltoliikenteen suunnittelu siten, että vaaratilanteita (ja siitä johtuvia tarpeita ryhtyä kuljettamaan lapsia kouluun) ei synny.
- Koulua ja koulupihaa suunniteltaessa kannattaa miettiä myös käytön aikaisen ylläpidon ja huollon vastuualueet
- Asuinalueen omien liikuntapaikkojen ja –palvelujen tulee sijaita muiden palvelujen lähellä eli siellä missä ihmiset muutenkin asioivat.

3. Asuinalueen sisäinen liikenne

- Kävely- ja pyöräteiden käyttöasteen ja tätä kautta arki- ja hyötyliikunnan kannalta tärkeää on reittien looginen eteneminen ja sujuvat linjaukset, jotka on turvattava kaavassa.
- Asuinalueen keskeisten osien käveltävyyteen ja pyöräiltävyyteen on kiinnitettävä huomiota. Myös keskustojen kävelykatujen ja kävelykeskustojen mahdollisuudet liikunnan paikkoina on otettava niiden detajisuunnittelussa huomioon.
- Kävely- ja pyöräteiden suunnittelussa on tärkeätä ottaa huomioon eri liikkumismuotojen, kuten kävelyn, pyöräilyn, rullaluistelun jne. tarpeet jo suunnittelussa, mutta myös toteutuksessa (päälysteet, reunakivet, tilavaraukset).
- Kävely- ja pyörätiet kannattaa mahdollisuuksien mukaan linjata siten, että ne kulkisivat viheralueiden läpi (meluttomuus, virkistys).
- Kävely- ja pyöräteiden pinnoituksella voidaan ohjata käyttäjiä esimerkiksi siten, että ne reitit, joilla rullaluistelu ei ole turvallisuussyistä suotavaa, jätetään asfaltoimatta tai päälystetään noppakivin.
- Jokaisesta asuinkorttelista on hyvä olla yhteys lähipuistoon ja/tai kävely- ja pyöräteille.
- Kulkuväyliä ja viheryhteyksiä kouluille kannattaa suunnitella siten, että oppilaille on mahdollisuus valita kulkumuotonsa koulumatkalla (vaikkapa talvisin potkukelkka tai hiihto).
- Reitti koululta liikuntapaikoille tulee suunnitella siten, että reitti on mahdollisimman turvallinen (ei kadun ylityksiä). Reitit tulee tarjota turvallisen liikkumisen mahdollisuus niin kävelijöille, pyöräilijöille, rullaluistelijoille kuin mopoilijoillekin.

4. Lähivirkistys- ja puistoalueiden, niihin liittyvien erilaisten reittien sekä vesialueiden saavutettavuus ja riittävyys

- Talvireitit (hiihto, moottorikelkat) tulee ottaa suunnittelussa huomioon kuten myös niiden ja pistemäisten talviliikuntapaikkojen (esim. laskettelurinteet) kesäaikaisen käytön mahdollisuudet.
- Kesäulkoliikunnan mahdollistuminen kannattaa huomioida lähivirkistysalueiden mitoituksessa (puistojumput, frisbeegolf ym.).
- Vesistöt tarjoavat mahdollisuuden sekä uintiin että veneilyyn. Veneiden ja muiden vesikulkuneuvojen säilytys tulee ottaa jo suunnitteluvaiheessa huomioon. Veneilyyn liittyvät paikoitusalueet on hyvä suunnitella venepaikkojen välittömään yhteyteen.
- Ulkoilu eläinten kanssa kannattaa huomioida (koirapuistot, ratsastusreitit jne).
- Ympäri vuotiseen käyttöön soveltuvien ja reilunkokoisten viheralueiden suunnitteluun ja toteutukseen tulee panostaa.

5. Asuinkortteleiden suunnittelu, yhteydet viheralueille, kävely- ja pyörätiereiteille, kaupunkikuvan laatu

- Ympäristöä kannattaa suunnitella liikkumiseen kannustavaksi painottamalla suunnittelussa ja toteutuksessa ympäristön houkuttelevuutta ja esteettisyyttä, osa rakentamattomista alueista voidaan myös jättää hyvinkin luonnontilaisiksi.
- Ympäristön koettuun esteettisyyteen, viihtyisyyteen ja turvallisuuteen vaikuttavat mm. valaistus, kasvillisuus, väylien päällysteet, kadun kalusteet, mahdolliset vesistönäkymät ja maaston muodot.
- Suunnittelun tavoitteena on vaivaton orientoituvuus unohtamatta reittien riittävää ”salaperäisyyttä” kiehtovana ja kävelyyn houkuttelevana tekijänä
- Alueen ja sen rakennusten suunnittelun ja rakentamisen yhtäaikaaisuuteen on hyvä pyrkiä toteutuksen kokonaislaadun valvonnan helpottamiseksi.
- Suunnitelmia kannattaa tehdä kunnianhimoisesti muttei kuitenkaan kustannusnäkökulmaa unohtamatta; kaavojen tulee olla myös reittien osalta toteuttamiskelpoisia.

6. Piha-alueiden suunnittelu (aurinkoisuus, tuulisuus)

- Piha-alue tarjoaa mahdollisuuden monipuoliseen arkiliikuntaan ja ulko-oleskeluun (lumityöt, nurmikonleikkaus, kasvien hoito, trampoliinihyppely yms.). Piha-alueiden suunnittelussa on hyvä huomioida eri-ikäisten tarpeet (hiekkaleikit, majanrakennuspaikat, grilli, tuulelta suojattu istuskelu jne.).
- Piha-alueiden käyttöastetta nostaa, jos ne ovat pienilmastoltaan suotuisia (aurinkoisia ja tuulelta suojattuja) eikä liikenteen melu häiritse niiden käyttöä.
- Piha-alueiden suunnittelussa käytettävä elinkaariajattelu mahdollistaa niiden helpon muunneltavuuden asukkaiden ikärakenteen muuttuessa

7. Lähiliikuntapaikkojen ja leikkipaikkojen laatu, sijainti ja saavutettavuus

- Asuinkorttelialueen yhteydessä on syytä olla leikkipaikka, joka on helposti ja turvallisesti saavutettavissa.
- Pistemäiset lähiliikuntapaikat kannattaa sijoittaa keskitetysti, jos alue, johon liikuntapaikkoja sijoitetaan, on pieni. Näin eri toiminnot tukevat toisiaan ja alueen huolto voidaan tehdä keskitetysti.
- Lähiliikuntapaikan sijoitukseen koulun piha on oivallinen paikka. Myös puistoalue tai paikka, josta on yhteys luontoon, on suotuisa sijaintipaikka.
- Vuodenaikojen tarjoama mahdollisuus erilaiseen käyttöön tulee huomioida leikki- ja pelipaikkojen suunnittelussa (esim. kesällä pallokenttä, talvella luistinrata).
- Lähiliikuntapaikkojen valaistuksen on oltava riittävä, jotta turvallinen ilta- ja talvikäyttö on mahdollista.
- Lasten leikkipaikkojen käyttöastetta nostaa aikuisten liikunta-aktiiviteettien huomiointi niiden yhteydessä.
- Myös lähiliikuntapaikkojen osalta kannattaa harkita elinkaariajattelua: alueen lasten ikärakenteen muuttuessa leikkivälineet voidaan vaihtaa esim. koripallotelineisiin.

8. Joukkoliikenteen saavutettavuus ja sijainti

- Huomiota tulee kiinnittää rautatie- ja linja-autoasemien ympäristöön ja sijaintiin olemassa olevassa kaupunkirakenteessa. Niiden käyttöasteen ja sitä kautta arkiliikunnan kannalta on oleellista, että pää- ja liityntäasemat olisivat ympäristöltään siistejä ja turvallisia. Niiden on myös hyvä sijaita keskeisillä paikoilla.
- Joukkoliikenteen pysäkit kannattaa sijoittaa keskeisille ja helposti kävellen tai pyörällä saavutettaville paikoille.
- Liityntäasemien ja tärkeimpien pysäkkien yhteyteen on hyvä varata tilaa pyörien pysäköintiä varten.

7.2 Liikunnan olosuhteet ja yleiskaavoitus

Kunnan taso / Yleiskaava

Miten koko kunnassa (tai sen osassa) / yleiskaavassa on järjestetty seuraavat liikunnan fyysisiin olosuhteisiin vaikuttavat tekijät? (Katso myös muiden kaavatasojen kohdat.)

1. Yhdyskuntarakenteen toteutettavuus, toimivuus (toimintojen sijainti), taloudellisuus ja ekologinen kestävyys
2. Olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö ja täydentäminen
3. Asumisen tarpeet ja palveluiden saatavuus, yhteydet asuinalueilta
4. Joukkoliikenteen ja kävely- ja pyöräteiden tarkoituksenmukaiset järjestelyt ympäristön, luonnonvarojen ja talouden kannalta kestävällä tavalla
5. Mahdollisuudet turvalliseen, terveelliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön, mahdolliset häiriötekijät
6. Rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen, liikkumiseen houkuttelevat kauniit miljööt
7. Virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys

1. Yhdyskuntarakenteen toteutettavuus, toimivuus (toimintojen sijainti), taloudellisuus ja ekologinen kestävyys

- Uudet työpaikka-alueet, palvelut ja asuinalueet tulee sijoittaa osaksi muuta yhdyskuntarakennetta sekoittamalla palveluja ja lomittamalla rakennetta. Irrallisia rakentamissaarekkeitä kannattaa välttää ja alueiden välillä tulee olla hyvät kävely- ja pyörätieyhteydet. Liikunnan olosuhteiden kannalta eri toimintojen välisten asiointietäisyyksien on hyvä olla lyhyitä.
- Yleiskaavassa liikuntaan tarkoitetut alueet tulee olla määritelty ja merkitty omilla merkinnöillään (esim. liikuntapuistot). Määritelmän tulee olla yksiselitteinen siten, että se ei mahdollistaisi liikuntaan tarkoitetun alueen "nakertamista" tai muuttamista vähitellen muun toiminnon käyttöön.
- Venesatamavarauksissa kannattaa huomioida myös pysäköinti- ja talvisäilytysalueet.
- Virkistysreitit kannattaa suunnitella ja toteuttaa katkeamattomiksi. Maankäyttöä muutettaessa mahdollisesti poistuvan tai katkeavan reitin tilalle tulee osoittaa korvaava reitti.

2. Olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö ja täydentäminen

- Vajaakäyttöisten ja keskeneräisten alueiden täydentäminen sekä virkistykseen liittyvillä alueilla että asutuksella tulee olla ensisijaista uusia palveluita ja asutusta suunniteltaessa. Ensimmäisessä on hyvä täydentää keskustaa lähellä olevia alueita.
- Ympäristön vetovoimatekijöitä (topografia, vesistöt) tulee korostaa ja hyödyntää esimerkiksi siten, että niiden lomaan suunnitellaan reittejä, jotka puolestaan yhdistäisivät esim. uutta ja vanhaa rakennetta tai loisivat kokonaan uuden liikuntaympäristön.
- Kävely- ja pyöräily-yhteyksien tulee parantua täydennettäessä olemassa olevaa rakennetta.
- Joukkoliikenteen edellytysten tulee parantua täydennettäessä olemassa olevaa rakennetta.
- Lähivirkistysalueet tulee kytkeä osaksi isompia virkistyskokonaisuuksia esimerkiksi viher- väylillä, ulkoilureiteillä ja/tai kävely- ja pyörätiellä.

3. Asumisen tarpeet ja palveluiden saatavuus, yhteydet asuinalueilta

- Asuinalueiden palveluiden riittävyys tulee taata suunnittelussa ja toteutuksessa. Toiminnallisesti monipuolinen elinympäristö pitää sisällään kaupan peruspalvelut, päivähoiton, koulut (ainakin ala-aste) ja perusliikuntapaikat, kuten lähiliikuntapaikan ja sisäliikuntatilan (esimerkiksi koulun yhteydessä).
- Koulut, päiväkodit ja päivittäistavarakaupat kannattaa sijoittaa kävely- ja pyöräilyreittien varrelle.

- Julkisen liikenteen pysäkit on hyvä olla saavutettavissa kävellen ja pyörällä.
- Työpaikka-alueiden ja asumisen sekoittamis- ja lomittumismahdollisuudet tulee selvittää.
- Keskeisten liikuntapaikkojen tulee sijaita muiden palvelujen lähellä. Liikuntapalvelut, kuten esimerkiksi uimahalli, jäähalli ja palloiluhallit, voidaan sijoittaa kulttuuripalvelujen tapaan keskitetysti lähellä toisiaan. Liikaa keskittämistä tosin tulee varoa, jotta etäisyydet asuinalueilta palveluihin eivät kasva liian suuriksi tai asuinalueiden omat palvelut jää kokonaan toteuttamatta. Liikuntapaikkakeskittymien erilleen sijoittamista voidaan harkita, jos kyseessä on suuri kaupunki (useita liikuntapaikkakeskittymiä, jotta etäisyyden pysyvät kohtuullisina).

4. Joukkoliikenteen ja kävely- ja pyöräteiden tarkoituksenmukaiset järjestelyt ympäristön, luonnonvarojen ja talouden kannalta kestäväällä tavalla

- Tärkeimmät kävely- ja pyörätiet sekä ulkoilureitit tulee merkitä myös yleiskaava-asiakirjoihin.
- Kävely- ja pyöräily-yhteyksien tulee olla sujuvat asuinalueilta työpaikka-alueille, palveluihin ja virkistysalueille. Kävely- ja pyörätiet tulee myös linjata erilleen autoteistä, jos tämä linjaus ei merkittävästi pidennä kuljettavaa matkaa.
- Tärkeimmät kävely- ja pyöräteiden eritasoristeykset tulee merkitä yleiskaavaan.
- Ratsastusreitit tulee osoittaa pyöräteistä erilleen.
- Matkakeskukset ovat suotavia, jotta eri joukkoliikennemuodot voidaan sovittaa sujuvasti yhteen. Niiden yhteydessä on huolehdittava myös pyöräilyn pysäköintitarpeista.
- Raideliikenteen suojavyöhykkeiden käyttö ulkoliikuntaa palvelevana alueena ei ole meluhaittojen takia suotavaa. Laajaa käyttäjäkuntaa palvelevien sisäliikuntatilojen sijoittaminen asemien läheisyyteen on kuitenkin tavoiteltavaa hyvän saavutettavuuden takia.
- Rautatien ja autoliikenteen pääväylien yhdyskuntarakennetta jakava vaikutus tulee minimoida: kävely- ja pyörätielle tulisi suunnitella ja toteuttaa sujuvat ja esteettisesti laadukkaat ylitykset tai alitukset. Myös tien painaminen alas on vaihtoehto, jotta kävely- ja pyörätiet pääsevät esteettömästi yli.

5. Mahdollisuudet turvalliseen, terveelliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön, mahdolliset häiriötekijät

- Asuinalueet tulee suunnitella ja toteuttaa niin, että ne ovat viihtyisiä ja että niillä vallitsee hyvä pienilmasto.
- Melua tuottavat liikuntamuodot (moottoriurheilu, ampuminen) tulee sijoittaa yhdyskuntarakenteessa niin, että asuminen ja virkistys ei niistä häiriinny.
- Rautatiet ja liikenteen valtaväylät tulee sijoittaa niin, että ne eivät melullaan ja saasteillaan häiritse asutusta ja kävely- ja pyöräteiden pääreittejä.
- Eri liikennemuodot tulee sijoittaa niin, että kohtaamiset ja risteämiset ovat turvallisia.
- Hiljaiset alueet tulee kartoittaa ja säilyttää hiljaisina.
- Melualueilla sijaitsevat kävely- ja pyörätiet tulee melusuojata.
- Lasten ja vanhusten liikuntamahdollisuuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota alueella.

6. Rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen, liikkumiseen houkuttelevat kauniit miljööt

- Virkistysreitit sekä kävely- ja pyörätiet tulee ohjata siten, että kulkija voi havainnoida historiallisesti, kulttuurihistoriallisesti ja arkkitehtonisesti arvokasta miljöötä tai maisemaa.
- Ranta-alueiden virkistysmahdollisuudet tulee turvata ja niitä tulee kehittää.

7. Virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys

- Viher- ja virkistysalueiden tulee olla eheitä sekä viheryhteyksien jatkuvia.
- Virkistys- ja vapaa-ajantoiminnoille tulee varata riittävästi tilaa sekä osoittaa sopiva sijainti myös seudullisesti. Myös ulkoliikunnan suorituspaikkojen (isommat kenttäalueet, uimarannat, vapaat ranta-alueet) määrä tulee olla riittävä.
- Tilaa vieville liikuntamuodoille tulee varata ja merkitä oma alueensa. Tilaa vieviä liikuntamuodo-

toja ovat esimerkiksi golf, laskettelu, suuret urheiluhallit paikoitusalueineen, yleisurheilu- ja jalkapallokenttien keskittymät paikoitusalueineen, ratsastus, uimarannat ja ulkovesiliikunta-alueet. Tilaa vievien liikuntamuotojen yhteyteen kannattaa liittää julkisia, kaikille avoimia tiloja ja / tai reittejä.

- Asuinalueiden yhteyksien viherverkkoon tulee olla sujuvia ja välittömiä.
- Erilaisten reitistöjen (veneily yms.) tukikohtien, satamien ja taukopaikkojen tulee olla sujuvasti saavutettavissa ja niiden määrän tulee olla riittävä.

7.3 Liikunnan olosuhteet ja maakuntakaavoitus

Seudullinen taso / Maakuntakaava

Miten alueella / maakuntakaavassa on järjestetty seuraavat liikunnan fyysisiin olosuhteisiin vaikuttavat tekijät? (Katso myös muiden kaavatasojen kohdat.)

1. Aluerakenteen tarkoituksenmukaisuus ja tasapainoisuus (kaupunkien, taajamien, kylien sijainti jne.)
2. Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja hajautumisen esto
3. Palvelujen ja työpaikkojen sijainti ja saavutettavuus
4. Vähittäiskaupan suuryksiköiden sijainti
5. Joukkoliikenteen edellytykset (raideliikenne)
6. Viheralueiden yhtenäisyys
7. Virkistys- ja ulkoilualueiden riittävyys
8. Ulkoilureitit, melonta- ja veneilyreitit, moottorikelkkailu

- 1. Aluerakenteen tarkoituksenmukaisuus ja tasapainoisuus (kaupunkien, taajamien, kylien sijainti jne.)**

- Taaja-alueilta tulee olla hyvät yhteydet seudullisille ulkoilu- ja retkeilyreiteille ja -alueille..

- 2. Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja hajautumisen esto**

- Huomiota tulee kiinnittää uusien moottoriteiden, teiden ja rautateiden linjaukseen siten, etteivät ne jaa jo olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta osiin ja vaikeuta kävely- ja pyörätieyhteyksiä sekä asiointia osa-alueiden välillä.

- 3. Palvelujen ja työpaikkojen sijainti ja saavutettavuus**

- Uudet työpaikka-, virkistys- ja asuinalueet tulee suunnitella lähelle jo olemassa olevaa rakennetta, jotta etäisyydet pysyisivät arki- ja hyötyliikuntaa suosivina. Irrallisia yhdyskuntasaarekkeitä tulisi siis välttää.
- Erityistä huomiota ja yhteensovittamista vaatii lähelle toisen kunnan rajaa sijoittuva työpaikka- tai palvelualue, sillä myös naapurikunnassa sijaitsevalta pääasialliselta työssäkäynti- tai asiointialueelta tulee olla hyvät joukkoliikenne-, kävely- ja pyörätieyhteydet työpaikka- ja palvelualueelle.

- 4. Vähittäiskaupan suuryksiköiden sijainti**

- Suuryksiköt on yleensä hyvä sijoittaa mahdollisimman lähelle olemassa olevaa keskustaluetta, jotta keskustan erikoisliikkeiden asema säilyy tai jopa vahvistuu. Tämä voi tukea jopa osittain autotonta keskustaa ja siten lisätä arkiliikuntaa. Jos suuryksikön katsotaan uhkaavan keskustalle ominaisia erikoisliikkeitä, se voidaan sijoittaa kauemmaksikin keskustasta. Silloin vaarana on välimatkojen piteneminen, autoilun lisääntyminen ja liikunnan olosuhteiden heikkeneminen.
- Sijaitseepa suuryksikkö sitten keskustan läheisyydessä tai sen ulkopuolella, on tärkeää liittää se olemassa olevaan yhdyskuntarakenteeseen sujuvilla kävely- ja pyörätieyhteyksillä.

5. Joukkoliikenteen edellytykset (raideliikenne)

- Raideliikenteen mahdollisuudet osana lähiliikennettä ovat arki- ja hyötyliikunnan kannalta merkittävät. Huomiota tulee kiinnittää asutuksen ja työpaikkojen sekä asemien keskinäiseen sijaintiin.
- Jos rautatie halkaisee yhdyskuntarakennetta osiin, tarvitaan sen kävelen ja pyörällä tapahtuville alituksille ja ylityksille riittävästi paikkoja. Alitus on usein käyttäjän kannalta miellyttävämpi ratkaisu ja myös esteettömyys voidaan helpommin huomioida.

6. Viheralueiden yhtenäisyys

- Viheralueiden yhtenäisyys on oleellisesti liikunnan olosuhteita vahvistava tekijä. Siksi viheralueiden yhtenäisyys ja jatkumo on tärkeä ottaa huomioon maakuntakaavassa ja muissa seudullisissa suunnitelmissa. Jos mahdollista, huomioon tulisi ottaa myös virkistysalueiden monipuolisuus, jolloin maiseman ja lähiympäristön vaihtelevuus toimivat houkuttimena erityyppisillä alueilla liikkumiseen.
- Vesinäköymät koetaan poikkeuksetta miellyttävinä ja vesistö mahdollistaa myös monenlaisen liikuntaan liittyvän toiminnan. Seudulliset ulkoilu-, retkeily- ja pyöräilyreitit on hyvä luonnonolosuhteiden salliessa pyrkiä sijoittamaan niin, että ainakin joiltain reittien kohdilta on pääsy vesistöjen äärelle.

7. Virkistys- ja ulkoilualueiden riittävyys

- Virkistys- ja ulkoilualueille tulee osoittaa riittävät aluevaraukset maakuntakaavassa, kuten myös niiden välisten reittien jatkuvuudelle ja sujuvuudelle. Erityistä huomiota tulee kiinnittää retkeilyalueisiin, luonnonsuojelualueisiin, kansallispuistoihin ja maisema-alueisiin. Myös näiden tavanomaisempien luonnonalueiden säilyminen ja mahdollisuudet lyhyiden päiväretkien tekoon ovat tärkeitä.

8. Ulkoilureitit, melonta / veneilyreitit, moottorikelkkailu

- Kaikenlaisten pitkien ulkoilureittien, kuten moottorikelkkareittien, hiihtoreittien, maastopyöräilyn, vaelluksen ja patikoinnin, ratsastus-, vene- ja kanoottireittien sekä pyöräteiden jatkuvuus ja sujuvuus tulee huomioida jo maakuntakaavassa ja muissa seudullisissa suunnitelmissa.
- Reitit tulee suunnitella siten, että ne yhdistävät erilaisia toimintoja, kuten esimerkiksi seudullisesti merkittäviä liikuntakeskuksia ja erilaisia palvelupisteitä (esimerkiksi autiotuvat tai nuotiopaikat).

8 Johtopäätökset ja jatkotutkimuksen tarve

Liikunnan olosuhteita sekä olosuhteiden laadun arvioimista koskevaa tietoa tarvitaan maankäytön suunnittelun parissa. Tavoitteet suotuisille liikunnan olosuhteille ovat monelta osin yhteneväisiä viihtyisän, turvallisen ja ekologisesti kestävä elinympäristön suunnittelun kanssa.

Maankäytön suunnittelijat tarvitsevat nykyistä enemmän tietoa eri liikuntamuotojen ominaisuuksista, tilantarpeesta ja mitoituksista. Esimerkiksi tieto pelkästä kenttäalueen koosta ei riitä. Erityisesti yleispiirteinen maankäytön suunnittelu kaipaa ohjeita siitä, millainen asukaspohja tarvitaan, jotta voidaan rakentaa jäähalli, palloiluhalli tms. Ohjeen lähtökohtana voisi käyttää eri kokoisten kuntien tarjoamien liikuntapalveluiden määrää. Väestön määrään perustuvat suositukset eivät saa kuitenkaan olla niin sitovia, että ne aiheuttavat ongelmia toteutuksessa pienillä paikkakunnilla. Pienissä kunnissa kannattaa esimerkiksi hallihankkeiden kohdalla harkita ylikunnallista yhteistyötä optimaalisen sijainnin ja riittävän käyttäjämäärän takaamiseksi. Helposti ja yhdestä paikasta löytyvää tietoa kaivattiin myös erilaisista ulkoliikuntamuodoista ja niiden tila- ja yhteystarpeista.

Turvallisuuden tunteen luonnin huomioiminen on tärkeää liikunnan olosuhteita suunniteltaessa. Turvallisuus on keskeinen kriteeri ihmisten määritellessä hyvän elinympäristön ominaisuuksia (Päivinen *et al.* 2005). Jos ympäristöä ei koeta turvalliseksi, saattavat kattavatkin liikunnan olosuhteet jäädä vajaakäyttöisiksi. Monella paikkakunnalla luonnonympäristö luo sekä esteettisesti että kokemuksellisesti rikkaat puitteet viihtyisille ja turvallisille liikunnan olosuhteille, joka tarjoaa mahdollisuuden myös arjesta elpymiseen. Näitä mahdollisuuksia kannattaa hyödyntää ennakkoluulottomasti.

Nykyisin asuinalueille ja kaupunginosille ominaista on globalisaation mukanaan tuoma erilaistuminen. Suurimmissa kaupungeissa mm. samaa kansalaisuutta olevat ihmiset keskittyvät samaan kaupunginosaan luoden sinne oman luonteensa ja ilmapiirinsä (Päivinen *et al.* 2005). Voisiko asuinalueiden profiloitua luoda myös erilaisten liikunnan tai liikuntaa edistävien olosuhteiden kautta? Esimerkiksi palveluihin nähden keskeisesti sijaitsevan, vähän autopaikkoja sisältävän korttelin rakentaminen voisi edistää liikunnallisesti aktiivista elämäntapaa. Asumismuodon houkuttelevuutta voisi lisätä kiinnittämällä erityistä huomiota korkeatasoisiin liikunnan olosuhteisiin korttelin läheisyydessä ja sitä ympäröivillä reitistöillä. Kyseinen malli saattaisi herättää mielenkiintoa ja kestävämpään yhdyskuntaan suuntaavia ajatuksia myös muissakin paikkakuntalaisissa.

Sekä liikunnan nykyisiä olosuhteita että eri liikuntamuotojen tulevia tarpeita koskevaa tietoa tarvitaan kaavoituksen vaikutusten arvioinnissa. Maankäytön suunnittelussa erilaisten selvitysten ja arviointien määrä on kuitenkin jatkuvasti kasvanut, ja vastaavasti monessa kunnassa suunnitteluresurssit ovat niukat. Todennäköisesti luontevinta ja vähiten lisätyötä aiheuttavaa on, jos liikuntanäkökulma sisällytetään osaksi joko sosiaalisten tai terveysvaikutusten arviointia. Liikunnan olosuhteita koskevien vaikutusten ottaminen osaksi muuta vaikutusten arviointia auttaa myös eri virkamies- ja toimijatahojen välisen liikunnan ja maankäytön tulevia tarpeita koskevan vuoropuhelun syntyä. Maankäytön suunnittelun pitkän aikajänteen takia juuri ennakointi on avain suotuisien liikunnan olosuhteiden ja sitä kautta viihtyisään, turvalliseen ja terveelliseen elinympäristöön.

Kirjallisuus ja lähteet

Asuntomessut Heinolassa 2004. Lähiliikuntaprojektin loppuraportti.

Espoon kaupungin taskutilasto 2004. Espoon kaupunki, kehittämis- ja tutkimusryhmä.

Iisalmen palveluopas 2004.

Iisalmi. Kävellen kaupungissa. Ylä-Savon Opaskerho ry 2004.

Kaavamerkinnät. Maankäyttö- ja rakennuslaki (2000). Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto. Oy Edita Ab, Helsinki.

Kyttä, Marketta (2004a): *Ihmisystävällinen elinympäristö. Tutkimustietoa ja käytännön ideoita rakennetun ympäristön suunnittelua varten*. YIT & Teknillinen korkeakoulu. Rakennuspaino.

Hentilä, Helka-Liisa et.al. (2004). *Iisalmi koettuna ja kuvattuna. Kokemuksia vuorovaikutteisen kaupunkisuunnittelun koulutusprojektista*. Kuntasuunnittelun kurssi ja jatkokurssi 2003-2004. Oulun yliopisto, arkkitehtuurin osasto, yhdyskuntasuunnittelun laboratorio. Julkaisu C 88. Oulun yliopistopaino, Oulu 2004.

Hentilä, Helka-Liisa & Joki-Korpela, Leena (2004). *Liikunnan olosuhteet yhdyskuntasuunnittelussa ja kaavoitusprosessissa*. Oulun yliopisto, arkkitehtuurin osasto, yhdyskuntasuunnittelun laboratorio. Julkaisu AO B 25. Oulun yliopistopaino, Oulu.

Juslén, Jyri (1995). *Sosiaalisten vaikutusten arviointi (SVA) – monipuolisempaan suunnitteluun*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES, Raportteja 180, Helsinki.

Jääskeläinen, Lauri & Syrjänen, Olavi, 2000. *Maankäyttö- ja rakennuslaki selityksineen. Käytännön käsikirja*. Rakennustieto Oy, Helsinki

Pikkukaupungissa on hyvä kasvaa isoksi ...ja varttua vanhaksi. Asumisen kehittämishanke. Asuminen ja elämänlaatu –raportti 2004. Heinolan kaupunki, asuminen ja elämänlaatu –hanke.

Päivänen, Jani et.al. (2005). *Sosiaalisten vaikutusten arviointi kaavoituksessa. Avauksia sisältöön ja menetelmiin*. Suomen ympäristö 766, Ympäristöministeriö, Helsinki.

Pouta, Eija & Heikkilä, Marjo (toim.), 1998. *Virkistysalueiden suunnittelu ja hoito*. Ympäristöopas 40, Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Helsinki

Terveyttä edistävän liikunnan kehittämistoimikunnan mietintö – Betänkande av kommissionen för utvecklande av hälsotion, 2001. Komiteamietintö 2001:12, STM0760:00/15/06/2000. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki

Virikkeitä vapaa-aikaan jokaisena vuodenaikana. Esite. Iisalmen kaupunki.

Kaava-asiakirjat ja kartat:

Espoon eteläosien yleiskaavan selostus 27.4.2004. Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen suunnitelmia ja ohjelmia A 47: 2004.

Espoon eteläosien yleiskaavaluonnos 2030. Kaupunkisuunnittelulautakunta hyväksynyt muutoksin 22.1.2004. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus.

Espoon eteläosien yleiskaavatyön luontoselvitys. Mankinmetsä, Näkinmetsä, Sammalvuori, Hannusmetsä ja Friisinkallio. Espoon Kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B60:2002. Ympäristötutkimus Oy Metsätähti.

Iisalmen kaupungin keskusta-alueen osayleiskaava vuoteen 2020 – keskeiset teemat. Iisalmen kaupunki, Tekninen keskus, kaupunkisuunnittelu, 10.5.2004.

Iisalmen keskusta-alueen viheraluejärjestelmä. Luonnos 18.5.2004. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy. Iisalmen kaupunki.

Iisalmen opaskartta. Iisalmen kaupunki, tekninen keskus, kartasto ja mittaus.

Kehityskuvaluonnos 2030. Espoon eteläosien yleiskaava. Alustavat rakennemallit. Espoon Kaupunkisuunnittelukeskuksen muistioita C31:2002, osa 4.

Kirjallisuustutkimus Espoon eteläosien yleiskaavatyötä varten. Arvio rakennemallien vaikutuksista Espoonlahden ja Laajalahden Natura 2000 –alueisiin. Jaakko Pöyry Infra; Maa ja Vesi 14.10.2002. Espoon Kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B61:2002.

Julkisten palvelujen tarve, varannot ja sijoittuminen. Espoon eteläosien yleiskaava. Yleiskaavaluonnos 2030. Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen suunnitelmia ja ohjelmia A 43: 2003.

Liikuntalautakunnan lausunto Espoon eteläosien yleiskaavaluonnoksesta 23.9.2004.

Linnusto- ja luontoselvitys Espoon eteläosien yleiskaavatyötä varten. Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B68: 2003. Ympäristötutkimus Yrjölä.

Maisemaselvitykset 2002. Espoon eteläosien yleiskaava. Espoon Kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B57:2002.

Maisema- ja luontoselvitysten tiivistelmät. Espoon eteläosien yleiskaava 2030. Perusselvityksiä. Espoon Kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B56:2002.

Merellisen Espoon raitit... ja muuta mielenkiintoista. Esite 2002.

Sosiaalisten vaikutusten arviointi Espoon eteläosien yleiskaavan rakennemalleista. Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B 58:2002.

Suurpellon aloitusasemakaava-alueiden kunnallistekniikan yleissuunnitelma. Ramboll Oy. Espoon kaupunki, Tekninen keskus 2005.

Suurpelto – Kehä II osayleiskaava-alueen ja Uusmäki – Painiityn alueen luontoselvitys. Jaakko Pöyry Infra; Maa ja Vesi 29.8.2002. Espoon Kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B59:2002.

Suurpelto I – Kilonväylä asemakaavan ja asemakaavan muutosluonnoksen selostus. Espoon kaupunki, Kaupunkisuunnittelukeskus, asemakaavayksikkö 18.2.2005.

Suurpelto II – Kilonväylä – Lystinmäki – Olarinniitty asemakaavan ja asemakaavan muutosluonnoksen selostus. Espoon kaupunki, Kaupunkisuunnittelukeskus, asemakaavayksikkö 18.2.2005.

Suvisaariston luontoselvitys. Jaakko Pöyry Infra; Maa ja Vesi 22.9.2003. Espoon Kaupunkisuunnittelukeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä B67:2003.

Venesatamien yleissuunnitelma osa 1, Manner-Espoon venesatamat. Espoon eteläosien yleiskaava. Yleiskaavaluonnos 2030. Kaupunkisuunnittelukeskuksen suunnitelmia ja ohjelmia A 45:2004.

Venesatamien yleissuunnitelma osa 2, Saaristo-Espoon venesatamat. Espoon eteläosien yleiskaava. Yleiskaavaluonnos 2030. Kaupunkisuunnittelukeskuksen suunnitelmia ja ohjelmia A 46:2004.

Ulkoilukartta, pääkaupunkiseutu 2002.

Uudenmaan maakuntakaavaehdotus. Uudenmaan liitto 22.9.2003

Uudenmaan maakuntakaavaehdotuksen liitekartat. Uudenmaan liitto 22.9.2003

Uudenmaan maakuntakaavaehdotuksen selostus. Uudenmaanliitto 22.9.2003

Internet-osoitteet:

http://www.espoo.fi/xsl_taso1_ilmanajank.asp?path=1;2432;581 (Espoon tiedot) 20.6.2005

<http://www.iisalmi.fi> (Iisalmen tiedot) 20.6.2005

Sanomalehdet:

Helsingin Sanomat 28.5.2005, "Helsingin keskusta kaipaa pyöräparkkia", s. C9

Helsingin Sanomat 28.5.2005, "Haukilahdessa osoitetaan mieltä tietä vastaan", s. C9

Helsingin Sanomat 26.7.2004, "Toisin kuin ennen", s. D2

Helsingin Sanomat 6.3.2005, "Espoo kiirehtii asunto- ja toimistoaluetta Suurpellon niityille Kehä II:n varteen", s. C6

Helsingin Sanomat 6.3.2005, "Suurpellon toimistokortteleista tulossa yhtä suuria kuin Ruoholahdessa", s. C6

Helsingin Sanomat 6.3.2005, "Lihavat lapset saatava liikkeelle", s. D5

Länsi-Suomi 5.3.2005, "Puistot ja puutarhat kaikkialla ympärillämme", s. 4

Keskustelut:

Kaavoittajien ja liikuntaväen kanssa käydyt keskustelut Iisalmessa ja Espoossa (ks. Kohta 4.2 ja 4.5)

Luennot, seminaarit:

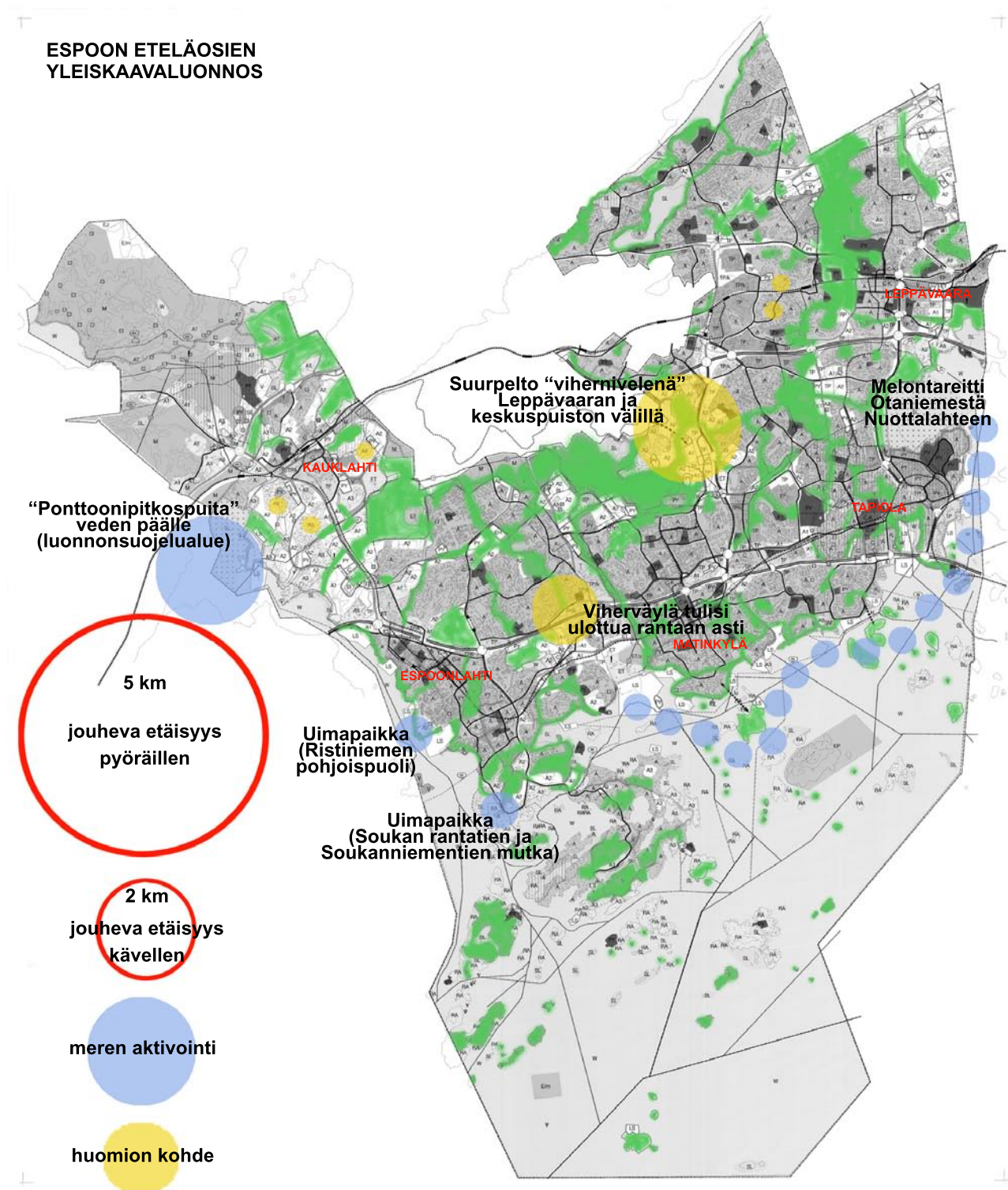
Heinolan asuntomessujen seminaari 7.-8.8.2004

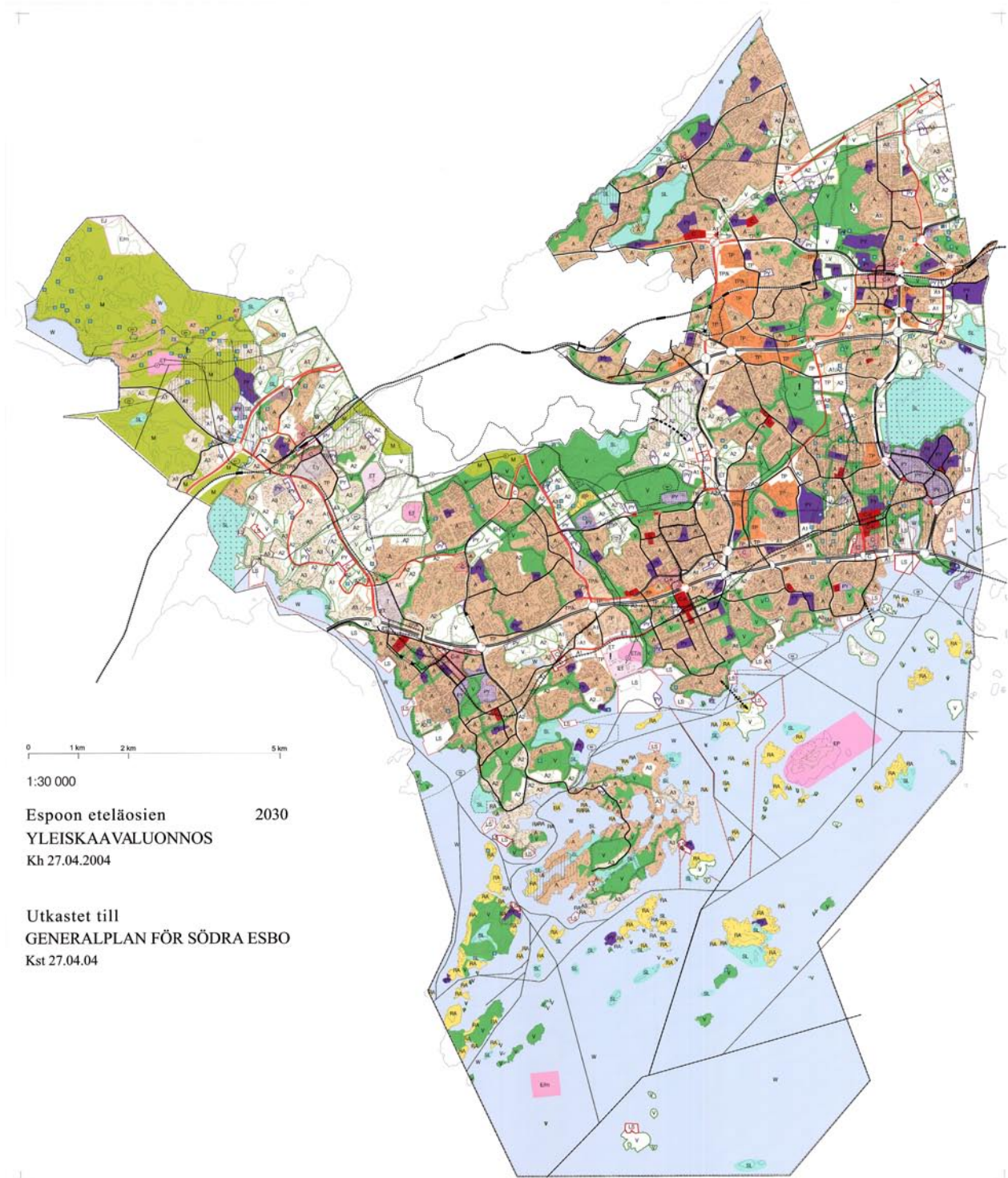
Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) olosuhdeseminaari 15.-16.9.2004

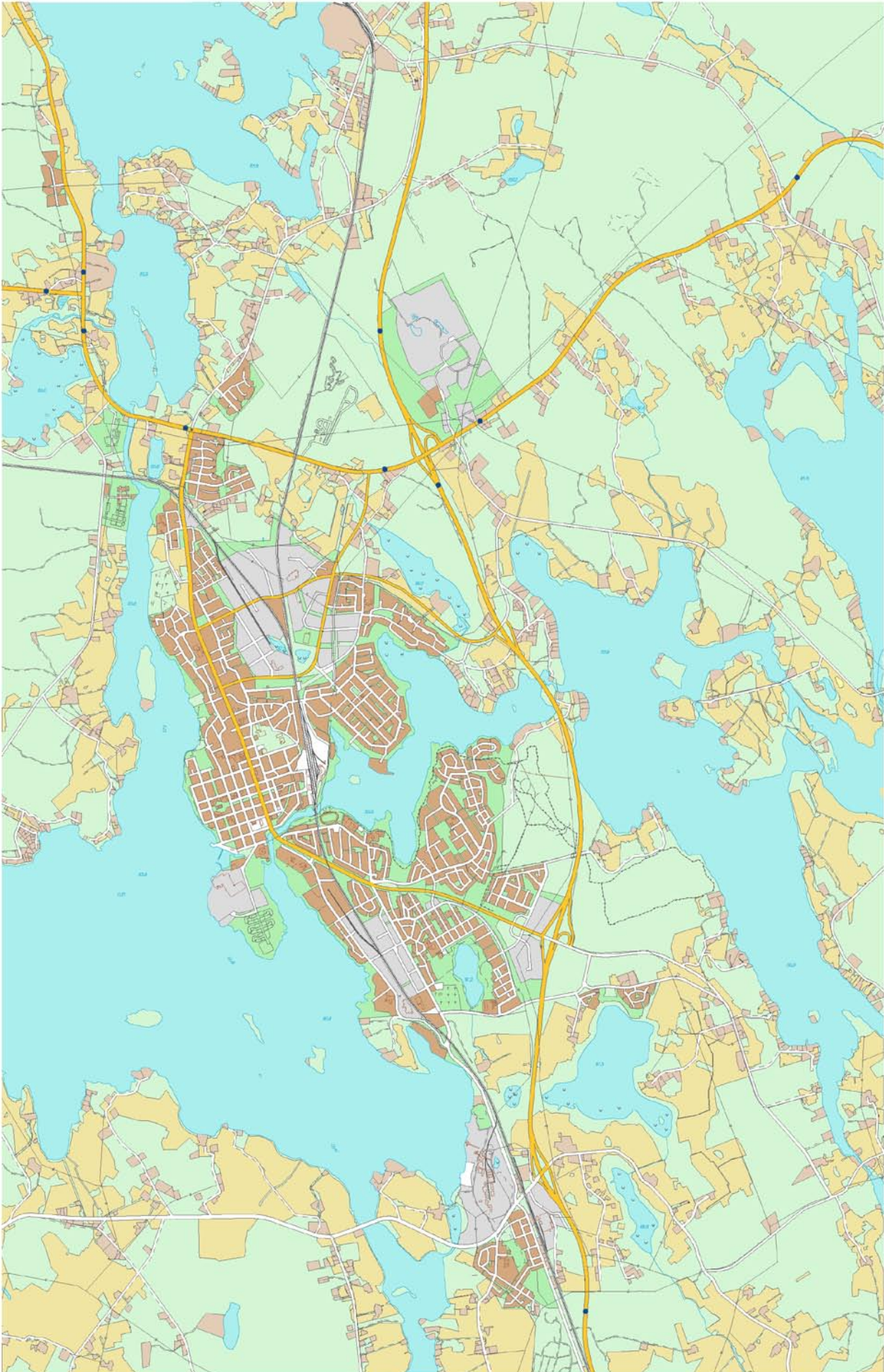
Luonnollisesti eheään yhdyskuntaan –seminaari, Suomen Ympäristökeskus 10.12.2004

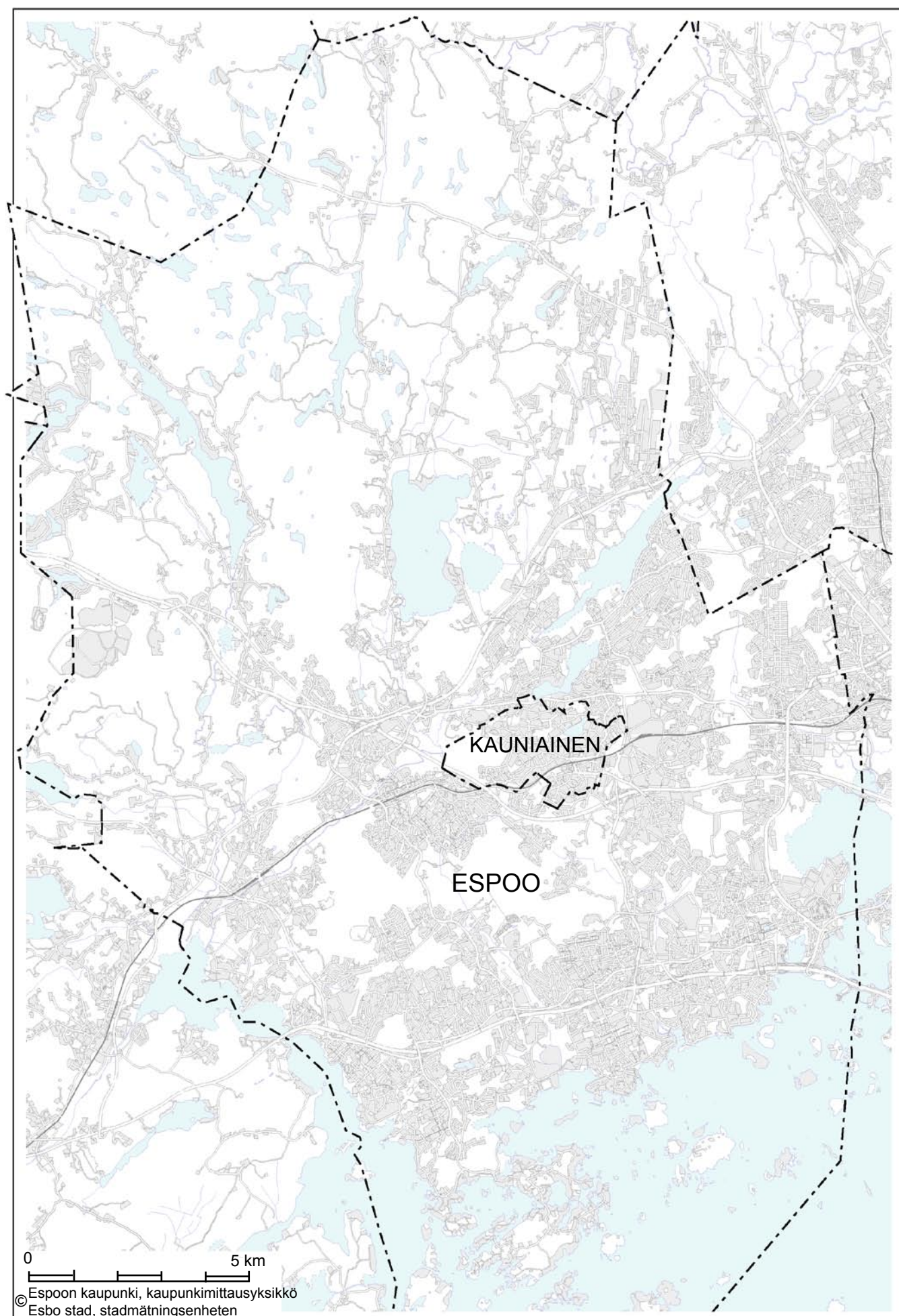
Lähiliikuntapaikka- ja liikunnan olosuhdelyhytseminaari, Espoon kaupunkisuunnittelukeskus 28.2.2005

-
Positiivinen havainto ja lyhyt perustelu
-
Negatiivinen havainto ja lyhyt perustelu
-
Vaarallinen paikka
-
Ongelmallinen paikka
-
Kävely- ja/tai pyörätien huono linjaus
-
Kävely- ja/tai pyörätie katkeaa
-
Kävely- ja/tai pyörätie puuttuu
-
Esteetön ympäristö
-
Esteellinen ympäristö
-
Ajateltavaa / kehitettävää / ideoitavaa

ISSN 0358-030X

ISBN 951-42-7985-9